

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Kaisa Moilanen

Ikääntyneet maahanmuuttajat ja sosiaalinen tuki

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

1.11.2020

Tekijä(t) Otsikko	Kaisa Moilanen Ikääntyneet maahanmuuttajat ja sosiaalinen tuki
Sivumäärä Aika	46 sivua + 2 liitettä 1.11.2020
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	
Ohjaaja(t)	Yliopettaja Jyrki Konkka Lehtori Tiina Lehto-Lunden
<p>Tarve ikääntyneiden maahanmuuttajien palveluille tulee kasvamaan tulevaisuudessa heidän määränsä lisääntyessä Suomessa. Erityisesti heille kohdennetuilla palveluilla voidaan tukea heidän kotoutumistaan ja toimintakykyään. Sosiaaliset verkostot ja niissä toteutuva sosiaalinen tuki ovat merkittäviä tekijöitä ikääntyneiden hyvinvoinnin kannalta, tämä tulisi huomioida palveluiden suunnittelussa. Palveluiden kehittämisessä on tärkeää tietää, milaista sosiaalista tukea tarvitaan ja miten maahanmuuttajuus vaikuttaa tuen tarpeeseen ikääntyneiden kohdalla. Opinnäytetyössä on kerätty tietoa sosiaalisesta tuesta ikääntyneiden maahanmuuttajien elämässä, tätä tietoa voidaan käyttää monikulttuurisen sosiaalityön kehittämiseen. Sosiaalisen tuen perustana ovat sosiaaliset verkostot, joihin yksilö tuntee kuuluvansa tai joiden jäseniä hän tapaa. Jäsenyys näissä verkostoissa vaikuttaa yksilön käsitykseen selviytymisestä kriiseistä ja muutoksista elämässä. Sosiaalinen tuki suojaa stressin negatiivisilta vaikutuksilta ja edistää terveyttä. Ikääntyessä tapahtuva toimintakyvyn ja terveyden heikentyminen lisää sosiaalisen tuen tarvetta.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Tiedonhaussa käytettiin tietokantoina Metcat Finnaa, Science Directiä, ProQuest Centralia ja Mediciä. Aineistolla haettiin vastauksia kahteen tutkimuskysymykseen: Mitä sosiaalista tukea ikääntyneet maahanmuuttajat antavat ja vastaanottavat sosiaalisissa verkostoissaan? Mitkä tekijät vaikuttavat ikääntyneiden maahanmuuttajien sosiaalisen tuen tarpeeseen ja saamiseen? Kirjallisuuskatsaukseen valikoitui mukaan yhdeksän tutkimusta tai tutkimusartikkelia, jotka analysoitiin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.</p> <p>Ikääntyneet maahanmuuttajat saavat arjessaan paljon käytännön tukea omilta perheenjäseniltään. Perheenjäsenten lisäksi tukea saadaan ystävilta ja sukulaisilta, usein tukea vaihdetaan myös lähtömaassa asuvien kanssa. Sosiaalisen tuen tarpeeseen ikääntyneillä maahanmuuttajilla vaikuttavat toimintakyvyn lasku ikääntymisen vuoksi sekä kielitaidon ja kulttuurintuntemuksen puutteet. Eri sukupolvien arvojen muutos vaikuttaa sosiaalisen tuen antamiseen ja vastaanottamiseen perheissä. Kielitaidottomuus vaikeuttaa sosiaalisen tuen saamista kantaväestöön kuuluvilta tai palveluista. Opinnäytetyön tuloksissa nousee esiin sosiaalisen tuen vastavuoroisuus. Ikääntyneet maahanmuuttajat ovat merkittäviä tuen antajia perheissään ja yhteisöissään. Tuloksissa näkyy se, että ikääntyneellä maahanmuuttajalla olisi hyvä olla sosiaalisissa verkostoissaan sekä saman kulttuuritaustan omaavia että kantaväestöön kuuluvia ihmisiä. Tällainen monipuolinen verkosto tukee sekä nykyiseen asuinmaahan kotoutumista että synnyinmaan kulttuurin säilymistä. Ikääntyneitä maahanmuuttajia</p>	

on tutkittu Suomessa vähän, jatkotutkimuksella tulisi selvittää muun muassa sitä, mistä heidän vähäinen peruspalvelujen käyttöasteensa johtuu ja millaisille erityispalveluille on tarvetta.

Avainsanat

sosiaalinen tuki, sosiaaliset verkostot, ikääntyneet maahanmuuttajat, palvelut

Author(s) Title	Kaisa Moilanen Older immigrants and social support
Number of Pages Date	46 pages + 2 appendices 1 November 2020
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	
Instructor(s)	Jyrki Konkka, Principal Lecturer Tiina Lehto-Lunden, Lecturer
<p>The number of older immigrants increase in Finland. Therefore, the need for elderly services also rise and become more important. Appropriate services support the integration and functional ability of older people. Social networks and social support are important for wellbeing of older immigrants; this should be taken into account when services are planned. It is important to know what kind of social support older immigrants need and how immigration influence the need for social support. Social support is based on social networks. Membership in social networks influences views on how an individual survives in crises and changes in his/her life. Social support protects from negative effects of stress and improves health. Functional ability and health diminish with aging. Hence, social support is even more important when the individual ages.</p> <p>The thesis is a descriptive literary review on social support of older immigrants' life. The information was retrieved from Metcat Finna, Science Direct, ProQuest Central and Medic. The research questions were: What social support older immigrants give and receive in their social networks? Which factors influence their need and receiving of social support? Nine studies or research articles were selected to the review. The data was analyzed by using qualitative content analysis.</p> <p>Older immigrants receive a lot of help from their family members. Apart from that, they receive help from friends and relatives; often they exchange support with people from their motherland. Decline of functional ability and lack of language skills increase their need for social support. Change in values influences also social support in families. Lack of language skills makes it more difficult to receive support from local people or service providers. Results of the thesis show that social support is a mutual phenomenon. Older immigrants give a lot of social support in their social networks and surroundings. It is ideal if an older immigrant has a network, which includes people both from the same cultural background and natives. A versatile network supports both integration and preservation of their own culture. Older immigrants are not studied a lot in Finland. Therefore, it would be important to research for instance why older people do not use a lot the available services and what kind of services they actually need.</p>	
Keywords	social support, social networks, older immigrants, services

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Maahanmuuttajat	2
2.1	Maahanmuutto Suomeen	2
2.2	Ikääntyneet maahanmuuttajat	3
2.3	Maahanmuuttajapalvelut	4
2.3.1	Kotoutumispalvelut	4
2.3.2	Vanhuspoliittiset ohjelmat ja kotouttamisohjelmat	6
2.3.3	Ikääntyneiden maahanmuuttajien erityispalvelut	7
2.3.4	Monikulttuurinen sosiaalityö	8
3	Sosiaalinen tuki	9
3.1	Sosiaalinen tuki ja sosiaalinen pääoma	9
3.2	Luottamus ja vastavuoroisuus	12
3.3	Maahanmuuton vaikutus sosiaaliseen tukeen	14
4	Tutkimuskysymykset	17
5	Toteutus	18
5.1	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	18
5.2	Aineiston haku ja valinta	20
5.3	Aineiston analysointi	21
6	Tulokset	24
6.1	Riippuvuus ja itsenäisyys	24
6.2	Perhesuhteet	24
6.3	Arvojen muutos	27
6.4	Kielitaito	29
6.5	Palvelut	30
7	Johtopäätökset	32
8	Pohdinta	33
8.1	Tulokset	33
8.2	Luotettavuus	36
8.3	Opinnäytetyöprosessi	38
	Lähteet	40

Liitteet

Liite 1. Tietokantainen tiedonhaku

Liite 2. Kirjallisuuskatsauksessa käytetyt tutkimukset

1 Johdanto

Ihmisyttä ei ensisijaisesti määritä rationaalisuus ja itsemäärääminen, vaan biologisuus, hauraus ja riippuvaisuus. Me synnymme täydellisen riippuvaisina, luomme itsemääräämisen illuusion aikuisuutemme ajaksi ja joudumme uudelleen tunnustamaan riippuvaisuutemme toimintakyvyn laskiessa vanhenemisen myötä.

Jari Pirhonen 2015

Opinnäytetyöni aiheena on sosiaalinen tuki ikääntyneiden maahanmuuttajien elämässä, johon olen perehtynyt tekemällä aiheesta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Tavoitteenani on ilmiön ymmärtäminen, tähän pyrin aiemman tiedon kokoamisella, kuvaamisella ja jäsentelyllä. Ikääntyneitä maahanmuuttajia on Suomessa tutkittu vähän ja tutkimus hajaantuu eri tieteen aloille. AMK-opinnäytetöissä on tutkittu muun muassa venäjänkielisten ikääntyneiden maahanmuuttajien sosiaalisten verkostojen muutosta sekä maahanmuuttajien uuteen kulttuuriin sopeutumista ja elämänlaatua. Vaikuttaa siltä, että entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneita on käsitelty opinnäytetöissä enemmän kuin muita maahanmuuttajaryhmiä. Pro gradu -tutkielmissa on käsitelty ikääntyneitä maahanmuuttajia vanhustyön tulevaisuuden haasteena, on myös tutkittu sopeutumista ja ikääntyneiden maahanmuuttajien muistikuntoutusta. Ikääntyviä maahanmuuttajia on tutkittu Suomessa niin vähän, että kaikki tutkimus on tervetullutta. Heikkisen (2015) mukaan olisi tärkeää tietää esimerkiksi millaisia mahdollisuuksia ikääntyneillä maahanmuuttajilla on käyttää peruspalveluja, johtuuko vähäinen käyttöaste kielitaidon ja tiedon puutteesta vai kenties henkilökohtaisista syistä. Ikääntyneisiin maahanmuuttajiin liittyvää tutkimusta on tehty maissa, joihin on tullut kauan huomattavia määriä maahanmuuttajia. Esimerkiksi Yhdysvalloilla, Australialla ja Kanadalla on pitkä maahanmuuttohistoria, tämä mahdollistaa erilaisen tarkastelutavan kuin Suomessa. (Heikkinen 2015:15—17.)

Ikääntyvät maahanmuuttajat ovat ryhmä, jonka palvelutarve tulee kasvamaan tulevaisuudessa. Koska palvelut ovat tärkeä sosiaalisen tuen lähde, on oleellista tietää, millaiselle tuelle on erityisesti tarvetta, miten tukiverkostot toimivat asiakkaiden elämässä ja miten maahanmuuttajuus vaikuttaa tuen tarpeeseen ikääntyneiden kohdalla. Sosiaaliset verkostot ja niissä toteutuva sosiaalinen tuki ovat merkittäviä ikääntyneiden maahan-

muuttajien kotoutumisen ja hyvinvoinnin kannalta, tämä tulisi huomioida heille suunnattujen palveluiden kehittämisessä. Viranomaiskontaktit ja palveluissa työskentelevät työntekijät toimivat sosiaalisen tuen lähteinä, joten ikääntyneiden maahanmuuttajien saamista sosiaalisesta tuesta kerättyä tietoa voidaan käyttää monikulttuurisen sosiaalityön osaamisen kehittämisessä. Ikääntyneiden maahanmuuttajien palveluiden kehittäminen on tärkeää sekä yksilöiden että yhteiskunnan kannalta. Palveluilla lisätään ikääntyneen toimintakykyä ja elämänlaatua vanhuudessa, näin voidaan mahdollistaa kotona asuminen ikääntyessä ja säästetään yhteiskunnan resursseja. Palveluilla voidaan tukea ikääntyneiden maahanmuuttajien perheenjäseniä heidän antamassaan informaalisisessa hoidossa, jolloin sen kuormittavuus heidän elämässään vähenee.

Ensimmäisessä luvussa tarkastelen Suomeen suuntautunutta maahanmuuttoa, kotoutumista ja maahanmuuttajien palveluita. Sen jälkeen kerron sosiaalisesta tuesta ja maahanmuuttajuuden vaikutuksesta siihen. Tämän jälkeen asetan opinnäytetyön tutkimuskysymykset ja tavoitteet. Luvussa viisi kerron kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta tutkimusmenetelmänä ja kuvaan opinnäytetyön toteutusta ja sen tuloksia. Lopuksi esitän luottavuusarvioinnin ja pohdin työn tuloksia ja omaa opinnäytetyöprosessiani ja siinä tapahtunutta ammatillista kasvua.

2 Maahanmuuttajat

2.1 Maahanmuutto Suomeen

Suomen väestö on sekoittunut eri suunnista Suomeen tulleista ihmisistä. Suomen kuumaluminen ensin Ruotsin ja sitten Venäjän valtakuntaan on vaikuttanut suuresti väestön koostumukseen ja liikkeisiin. Suomeen on suuntautunut maahanmuuttoa kauan. Ennen itsenäisyyttä Suomeen saapui pakolaisia Venäjän vallankumouksen vuoksi, jatkosodan lopulla Suomessa oli noin satatuhatta ulkomaalaista. Kiintiöpakolaisten vastaanottaminen aloitettiin vuonna 1985. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018:7.) Nykyisen kaltainen maahanmuutto on Suomessa melko uutta, valtaosan historiastaan Suomi on ollut maastamuuttomaa. Kahden viime vuosikymmenen aikana tilanne on muuttunut. (VATT-työryhmä 2014:5.)

Maahanmuuttajien määrää voidaan arvioida kansalaisuuden, äidinkielen, syntymämaan tai näiden yhdistelmän perusteella. Suomessa on eniten ulkomaiden kansalaisista venäläisiä ja virolaisia. Ulkomailta syntyneitä on eniten Virosta, Venäjältä ja Ruotsista.

Vuonna 2019 Suomessa asui pysyvästi 267 629 ulkomaan kansalaista, mikä on 4,8 % koko väestöstä. Määrä kasvoi 3,9 prosenttia edellisvuodesta. (Maahanmuutto ja maahanmuuttajat Suomessa. n.d.) Suomeen muutetaan monista eri syistä. Pakolaiset ovat joko kiintiöpakolaisia, jotka tulevat ulkomaisilta pakolaisleireiltä tai turvapaikanhakijoina itsenäisesti tulleita. Perheenyhdistämisessä on kyse siitä, että Suomessa oleskeluluvan saanut henkilö hakee ulkomailla asuvalle perheenjäsenelleen lupaa tulla Suomeen. Siirtolaisuudella tarkoitetaan työperäistä maahanmuuttoa. (Martikainen & Tiilikainen 2007:18.) Siirtolaiseksi lähdetään vapaaehtoisesti, kun taas pakolaiseksi joudutaan sodan tai vainon vuoksi. Pakolaisuuteen liittyy usein traumaattisia kokemuksia, vaino on voinut jatkua pitkään ja pakomatkin on useimmiten ollut rankka. Turvapaikanhakijat joutuvat odottamaan yleensä kauan oleskelulupapäätöstä, he joutuvat elämään epävarmuuden tilassa. (Haavikko & Bremer 2009:14.) Suomeen muutetaan eniten perhesyiden, opiskelun tai työn takia (Hiitola ym. 2018:7).

2.2 Ikääntyneet maahanmuuttajat

Tässä opinnäytetyössä määrittelen ikääntyneiksi 55-vuotiaat ja sitä vanhemmat. Eliniän odote vaihtelee maittain. Ihmisen elinikään vaikuttavat koulutus, koetut sodat ja traumat sekä arkielämän kuluttavuus ja yhteiskunnan tarjoamat tuet. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen ja kielitaidon puute heikentävät toimintakykyä. Vieraskielisten iäkkäiden voimavaroja laskevat heikko kielitaito, palvelujen tuntemattomuus, vieras elämäntapa, sosiaalisten verkostojen pienuus, niukat taloudelliset resurssit ja digitaitojen puutteellisuus. (Rönkkö 2019:13.) Vanhusväestössä suurin maahanmuuttajaryhmä ovat inkerinsuomalaiset ja muut entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet. Heidän jälkeensä seuraavaksi suurin ryhmä on virolaiset. Ensimmäiset pakolaiset tulivat Suomeen Chilestä ja Vietnamista. Arabian-, persian- ja somalinkielisiä on tullut Suomeen aikuisina ja nyt he viettävät vanhuuttaan täällä. (Rönkkö 2019:7.)

Vanheneminen sinänsä altistaa yksinäisyydelle, vaikei eläisi vieraassa kulttuurissa. Uotila (2011) on tutkinut väitöskirjassaan ikääntyneiden yksinäisyyttä. Tutkimuksessa käytettiin kahta eri haastatteluaineistoa sekä analysoitiin Helsingin Sanomien ja ET-lehden yksinäisyyttä käsitteleviä tekstejä. Tutkimuksessa käy ilmi, että ikääntyneet itse näkevät yksinäisyyden ainakin osittain vanhuuteen kuuluvana ilmiönä. Toimintakyvyn aleneminen voi johtaa ikääntyneen eristäytymiseen. Kotiin annettavien palveluiden riittävä saaminen lievittää turvattomuutta ja yksinäisyyttä. (Uotila 2011:70—73.) Uotilan tutkimuksessa nousee esille myös ikääntyneiden tunne omasta tarpeettomuudestaan. Monet

ikäntyneet kokevat olevansa tarpeettomia toiminnallisesti, yhteiskunnan näkökulmasta ja emotionaalisesti. Jotkut ikääntyneet ovat omasta mielestään merkityksettömiä, ja tämä aiheuttaa voimakasta arvottomuuden tunnetta. He kokevat oman avuntarpeensa lisääntyneen heikentyneen toimintakyvyn ja sairauksien myötä. Jos ei ole ketään, keltä pyytää apua, elämä tuntuu turvattomalta. (Uotila 2011:52—53.) Uotila tutki suomalaisia ikääntyneitä, mutta riski yksinäisyyden kokemisesta ikääntyessä koskee erityisesti maahanmuuttajavanhuksia.

2.3 Maahanmuuttajapalvelut

2.3.1 Kotoutumispalvelut

Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, jossa maahanmuuttaja hankkii yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia taitoja ja tietoja. Samanaikaisesti yhteiskunta muuttuu väestön monimuotoistuessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö n.d.) Kotoutumisella ei ole alkutai loppupistettä. Kaikki muuttajan kontaktit yhteiskunnan instituutioihin, yhteisöihin ja ihmisiin, myös toisiin maahanmuuttajiin, vaikuttavat kotoutumiseen. Kun maahanmuuttaja vähitellen tuntee uuden maan yhteiskuntaa ja sen toimintaa, kulttuuria ja kieltä, hänen arjen kansalaisuutensa rakentuu. Kansalaisuuteen liittyy oikeuksia ja velvollisuuksia, osallisuutta ja tunnustetuksi tulemistä. Arjen kansalaisuuden kehittyminen on jatkuva prosessi, eikä se ole koskaan valmis. (Vuori 2012:235.) Marucco (2018) käsittelee tutkimuskatsauksessaan Suomen somalinaisten kansalaisuutta ja sitä, mitä se heille merkitsee. Maruccon mukaan kansalaisuus merkitsee somalinaisille muun muassa tasapainoa työn ja perheen välillä, vastavuoroista oppimista, mahdollisuutta matkustaa ja hoitaa itse omia asioitaan. Heidän kuulumistaan Suomeen kyseenalaistetaan usein; liittyen työhön, siirtolaisuuteen, rotuun ja uskontoon, jopa silloin, kun he ovat virallisesti Suomen kansalaisia. (Marucco 2018:8.)

Arjen kansalaisuuteen sisältyy yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisen kokemus. Sosiaalipedagogisesta näkökulmasta katsottuna kuulumisen liittyy osallisuuteen. Nivalan ja Ryynäsen (2019) mukaan osallisuus toteutuu ihmisen ja yhteisön välisessä suhteessa. Sen perusta rakentuu sosiaalisista suhteista, joista voi syntyä tunne yhteisöön kuulumisesta. Kuulumisen on prosessi, jossa ihminen tuntee kuuluvansa johonkin, esimerkiksi kulttuuriin, ihmisiin, paikkoihin tai materiaalisiin objekteihin. Siihen liittyy yksilön kokemus, että hän on sopusoinnussa itsensä ja maailman kanssa. Kuulumisen tunnetta lisää toiminta, jossa yksilö kokee olevansa arvokas ja merkittävä yhteisön jäsen. (Nivala &

Ryynänen 2019:138—140.) Kotoutumisen näkökulmasta kuuluminen on oleellista ja sen voi katsoa olevan yksi kotoutumisen tavoite. Maahanmuuttaja voi tuntea yhteen kuulumista esimerkiksi samasta maasta tulleiden kanssa, mutta olisi tärkeää, että hänelle syntyi sen lisäksi tunne kuulumisesta oman asuinalueensa yhteisöön ja koko suomalaiseen yhteiskuntaan. Kuulumisen tunne on mahdollinen, jos yhteisö hyväksyy moninaisuutta ja ilmapiiri on turvallinen. (Nivala & Ryynänen 2019:142—143). Yhteisö voi myös sulkea ihmisiä osallisuuden ja kuulumisen ulkopuolelle. Maahanmuuttajat joutuvat usein tällaisen sulkemisen kohteeksi, tästä esimerkkinä Suomessa käyty ”maahanmuuttokriittinen” keskustelu. Heikkisen ja Lumme-Sandtin (2014) mukaan ikääntyneiden maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen on erityisen tärkeää, koska he ovat suuremmassa syrjäytymisvaarassa kuin nuoremmat maahanmuuttajat. He oppivat usein uuden kielen hitaasti tai se ei onnistu lainkaan ja heillä voi olla vähän perheen ulkopuolisia kontakteja. (Heikkinen & Lumme-Sandt 2014:180.)

Suomessa aloitettiin aktiivinen kotouttaminen 1990-luvun puolivälissä, ensimmäinen kotoutumista säätelevä laki säädettiin 1999 (VATT-työryhmä 2014:42). Kotoutumispalveluihin olivat aiemmin oikeutettuja vain kiintiöpakolaiset, oleskeluluvan suojelutarpeen tai humanitaaristen syiden vuoksi saaneet sekä perheenyhdistämisen kautta tulleet. Vuodesta 2011 alkaen lainmuutoksen myötä kaikilla oleskeluvan saaneilla on oikeus kotoutumista tukeviin toimiin riippumatta maahantulon perusteista. Tämä oikeus koskee minimissään vain suomalaista yhteiskuntaa koskevan informaation saamista. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010.) Kansainvälistä suojelua saavat henkilöt saavat kunnissa laajempia kotoutumista ja työllistymistä edistäviä palveluja. He ovat oikeutettuja alkukartoitukseen ja kotouttamissuunnitelmaan, tulkkaukseen ja kotoutumiskoulutukseen. (Kotouttaminen.fi n.d.) Päävastuu työnhakijoiksi ilmoittautuneiden maahanmuuttajien kotouttamisessa on TE-palveluilla. Ne vastaavat yhteistyössä ELY-keskusten kanssa kotoutumista edistävien palveluiden, esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidon ja suomen kielen opetuksen järjestämisestä. (Paikallishallinto n.d.) Kansalaisjärjestöt ja uskonnolliset yhteisöt ovat myös merkittäviä toimijoita kotoutumisen edistämässä. Maahanmuuttajien omat järjestöt ja esimerkiksi urheiluseurat ja muut harrastuksiin liittyvät järjestöt tukevat toiminnallaan kotoutumista. (Kotoutumista edistetään yhteistyössä n.d.)

2.3.2 Vanhuspoliittiset ohjelmat ja kotouttamisohjelmat

Kotoutumislaki velvoittaa kunnan tai useamman kunnan yhdessä laatimaan kotouttamisohjelman, joka edistää kotoutumista ja toimijoiden monialaista yhteistoimintaa. Tässä ohjelmassa tulisi huomioida kaikki kunnan alueella asuvat maahanmuuttajat riippumatta heidän oleskelunsa perusteista. (Lainsäädäntö antaa raamit kotoutumisen tukemiseen n.d.) Heikkinen ja Lumme-Sandt (2014) ovat tutkineet, millä tavalla ikääntyneet maahanmuuttajat huomioidaan kuntien vanhuspoliittisissa ohjelmissa ja kotouttamisohjelmissa. Aineistona he käyttivät 18 kunnan ohjelmia vuosilta 2012—2014. He vertasivat ohjelmien sisältöjä vanhuspalvelulakiin ja Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton laatimaan laatusuositukseen vuodelta 2013. Ohjelmissa ikääntyvien maahanmuuttajien todetaan olevan tulevaisuuden asiakkaita, tällä hetkellä he käyttävät palveluja vähän. (Heikkinen & Lumme-Sandt 2014:1.) Vanhuspoliittisissa ohjelmissa ikääntyvien maahanmuuttajien hyvinvoinnista vastaavina tahoina mainitaan perheet, kolmas sektori ja kunta. Maahanmuuttajat niputetaan yhdenmukaisen perhekeskeisen kulttuurin edustajiksi eikä huomioida sitä, että kaikilla ei ole perhettä tai sukua Suomessa. Esimerkiksi entisen Neuvostoliiton alueelta on tullut yksinäisiä ikääntyneitä Suomeen. Ikääntyneet maahanmuuttajat kuvataan kotouttamis- ja vanhuspoliittisissa ohjelmissa marginaaliseksi ryhmäksi, mutta heille kohdistettujen toimenpiteiden todetaan kasvavan tulevaisuudessa. Ohjelmissa tarkastellaan maahanmuuttajia kansalaisina ja kuntalaisina ja heillä katsotaan olevan oikeudet samoihin palveluihin kuin muillakin. (Heikkinen & Lumme-Sandt 2014:176.)

Pohjoismaissa sosiaalityössä on vallalla universalistinen periaate kaikille tarjottavista samanlaisista palveluista. Siinä korostetaan yhteiskuntaan integroitumista, eikä rasismia tiedostava ja syrjinnän vastainen sosiaalityö ole saanut jalansijaa. (Kritz & Skivenes 2010:2647—2648.) Pohjoismaisessa sosiaalityössä lähtökohtana pidetään yhteiskuntaan integroitumista, sopeutumista kaksikulttuurisuuteen ja maan lakien ja tapojen omaksumista (Hiitola ym. 2018:9). Heikkisen ja Lumme-Sandin mukaan vanhuspalvelulaissa ja laatusuosituksessa kuitenkin tuodaan esiin erilaisen vanhusväestön huomioiminen ja korostetaan oikeutta osallisuuteen (Heikkinen & Lumme-Sandt 2014:179). Vanhuspalvelulaki velvoittaa kuntia tarjoamaan hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia palveluja erityisesti niille ikääntyneille, joiden elinoloihin tai elämäntilanteeseen liittyy palvelutarvetta lisääviä tekijöitä. (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 2012.)

2.3.3 Ikääntyneiden maahanmuuttajien erityispalvelut

Ikääntyneiden maahanmuuttajien palvelujen kehittäminen on Suomessa vielä alkuvaiheessa. Kehittämistyöhön olisi tärkeää ottaa mukaan eri maahanmuuttajaryhmien edustajia ja myös ikääntyneitä maahanmuuttajia. Ikääntyneet maahanmuuttajat voivat osallistua kaikille avoimiin vanhuspalveluihin. Esteenä tälle voi olla puutteelliset tiedot palveluista, heikko suomen kielen taito tai syrjinnän pelko. Ei voidakaan katsoa, että yleiset kaikille tarkoitetut vanhuspalvelut riittävät vastaamaan ikääntyneiden maahanmuuttajien tarpeisiin, vaan heille olisi kehitettävä näiden rinnalle myös omia palveluja. Jonkin verran tätä jo tehdään, joissain Helsingin kaupungin palvelukeskuksissa on nykyisin erillisiä ryhmiä ikääntyneille maahanmuuttajille ja toimintaa ollaan laajentamassa. Kontulan, Kinaפורin ja Myllypuron palvelukeskuksilla on vuosien kokemus monikulttuurisesta ikääntyneiden ryhmätoiminnasta ja sitä ollaan käynnistämässä Kampin, Kannelmäen ja Riistavuoren palvelukeskuksissa. (Säikkä 2020:17.) Säikän (2018) mukaan näiden ryhmien tarkoituksena on tukea tasapainoista ikääntymistä ja osallistujien kotoutumista. Erillisten ryhmien kautta ikääntyneet maahanmuuttajat voivat myös integroitua kaikille tarkoitettuihin palveluihin. (Säikkä 2018:37.) Ikääntyvät maahanmuuttajat osallisiksi palvelukeskustoimintaan - hankkeen tuloksissa tuodaan esiin se, että ikääntyneitä maahanmuuttajia on vähän kaikille avoimessa päivätoiminnassa. He kyllä tarvitsisivat päivätoimintaa, mutta heillä ei ole siitä tietoa. Kyseisessä hankkeessa etsitään keinoja näiden palveluiden saavutettavuuden parantamiseen. Jotta avoin toiminta olisi kaikille saavutettavaa, sen tulisi olla fyysisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti, kognitiivisesti ja hengellisesti esteetöntä. Palveluiden järjestäjien on toimittava niin, että myös erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden osallistuminen on mahdollista. (Säikkä 2020:3.)

Helsingissä toimii monikulttuurisen vanhustyön verkosto Mova, joka kokoaa yhteen kaupungin palvelukeskuksia, järjestöjä ja yhteisöjä monikulttuurisen vanhustyön kentältä (Jade toimintakeskus 2020). Jade-toimintakeskus on tarkoitettu Suomeen Euroopan ulkopuolisista maista muuttaneille yli 50-vuotiaille. Sen toiminta pyrkii edistämään ikääntyvien osallisuutta ja hyvinvointia. Tarjolla on ryhmätoimintaa, yksilöllistä neuvontaa ja monikulttuuriseen vanhustyöhön liittyvää koulutusta. (Jade toimintakeskus n.d.) Järjestöillä ja muilla kolmannen sektorin toimijoilla on tärkeä rooli ikääntyneiden maahanmuuttajien palvelujen kehittämisessä, mutta päävastuun tulisi olla kunnallisilla toimijoilla. Ne maahanmuuttajat, joiden avun tarve on suurin, eivät usein löydä järjestöjen avoimia palveluja. Matalan kynnyksen palveluissa maahanmuuttajat voivat tavata toisiaan, tällä on syr-

jäytymistä ehkäisevä vaikutus. Yhteisissä ryhmätapaamisissa suomalaisten kanssa syntyy luontevia kontakteja. (Laaksonen-Heikkilä & Puodinketo-Wahlsten 2019:14.) Suu- rissa kaupungeissa on tehty pitkään yhteistyötä maahanmuuttajajärjestöjen kanssa, monikulttuurisessa työssä tulisikin huomioida maahanmuuttajataustaisten ihmisten esiin tuomat lähtökohdat ja kehittämistarpeet (Hiitola ym. 2018:8). Ikääntyneet maahanmuut- tajat jäävät helposti kotouttamispalveluiden ulkopuolelle, varsinkin jos heille ei ole tarjolla heidän tarpeistaan lähteviä erityispalveluja. Osallisena Suomessa hankkeen tuotta- massa suunnitelmassa iäkkäiden maahanmuuttajien kotoutumisen tavoitteina mainitaan elämänhallinnan ja yhteiskuntaan osallistavan toiminnan lisääminen sekä sosiaalisten kontaktien ja oman kulttuurin ylläpidon tukeminen (Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen, Virtanen & Pihlaja 2010:94).

2.3.4 Monikulttuurinen sosiaalityö

Monikulttuurisuuden ymmärtäminen tulisi huomioida nykyistä paremmin sosiaalialan koulutuksessa. Aniksen (2008) mukaan oikeasti monikulttuurinen sosiaalityö edellyttää kulttuurista tietoisuutta erojen huomioimisessa. Työntekijän vuorovaikutuskyvyt korostu- vat ja hänen täytyy tiedostaa valtasuhteet ja asiakkaita koskeva vähemmistönäkökulma sekä kulttuurin elävä ja muuttuva luonne. Työntekijän tulee myös ymmärtää vähemmis- töön kuulumiseen liittyviä osallisuusvajeita ja arkipäivän rasismien ilmenemistä. Asiakkai- den kategorisointi kulttuurisiin ryhmiin ei lisää ymmärrystä, vaan on huomioitava yksilöi- den elämänhistoriat ja sosiaaliset tilanteet. Keskeistä on kyetä analysoimaan ja reflek- toimaan omia arvojaan. (Anis 2008:99.) Kulttuuritietoisessa työotteessa asiakas kohda- taan yksilönä. Turvallisuuden tunne luodaan avoimuudella ja välttämällä oletuksia. Hy- vään kohtaamiseen kuuluu asiakkaan tunne hyväksytyksi ja kuulluksi tulemisesta. (Arjen hyvinvointi ja osallisuus n.d.) Kielitietoisessa työotteessa työntekijä tarkastelee omaa kielenkäyttöään ja mukauttaa sitä tilanteeseen sopivaksi. Tämä tarkoittaa selkokieli- syyttä, käsitteiden avaamista ja asioiden perustelemista asiakkaalle ymmärrettävästi. Työntekijän on tiedostettava suomalaisen yhteiskunnan palveluiden mahdollinen vieraus asiakkaalle. (Arjen hyvinvointi ja osallisuus n.d.)

Ihmisillä on usein tiedostamattomia käsityksiä muista kulttuureista, ne vaikuttavat siihen, miten kuunnellaan ja miten kuullaan (Tuori 2012:119). Puhuttaessa kulttuurista voidaan tarkoittaa tapoja tai ajatus- ja käyttäytymismalleja. Sen avulla yritetään selittää muun muassa yksilötason kanssakäymisen ja yhteiskunnallisten asemien välisiä eroja. Tällai- nen selitysmalli rakentuu etnisyydelle ja vahvistaa erontekoa. Selityksiä haetaan usein etnisyyteen liittyvistä seikoista, silloinkin kun ne eivät ole selittäviä tekijöitä. (Keskinen

2012:303.) Monikulttuurisessa sosiaalityössä edellytetään tasa-arvoista kohtelua ja erojen huomioimista. Joudutaan tekemään arviointia, minkälaiset erot ja moninaisuus voidaan hyväksyä ja mikä taas ei ole universaalisten arvojen valossa hyväksyttävää. Esimerkiksi väkivaltaan tai itsetuhoisuuteen täytyy puuttua yksilöiden suojelemiseksi. (Anis 2008:100—101.)

Ikääntyneet maahanmuuttajat kohtaavat syrjintää sosiaali- ja terveystalvueluissa. Raskin & Castanedan (2019) mukaan välitön syrjintä tarkoittaa sitä, että henkilöä kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakin muuta henkilöä vertailukelpoisessa tilanteessa johtuen hänen henkilöönsä liittyvästä syystä. Välillisessä syrjinnässä näennäisesti yhdenvertainen käytäntö saattaa henkilöön liittyvän syyn perusteella jonkun muita epäedullisempaan asemaan. (Rask & Castaneda 2019:229.) Sisäministeriön teettämässä tutkimuksessa vuodelta 2014 tulee esiin, että useimmiten maahanmuuttajien palveluissa kohtaama syrjintä on välillistä tai rakenteellista. Vähemmistöryhmiin kuuluvia ei oteta huomioon palveluissa, käyttäjät kokevat palvelut esteellisiksi. Tämä esteellisyys liittyy tiedonsaantiin, tulkkauksen toimimattomuuteen ja tietotekniseen osaamiseen. He eivät aina saa tietoa itselleen ymmärrettävässä muodossa. Muslimit, romanit ja saamelaiset kokevat, ettei heidän tapojaan ja käsityksiään oteta huomioon esimerkiksi palveluasumisessa tai terveydenhuollossa. Palvelut on suunniteltu valtaväestöön kuuluville. (Törmä, Tuokkola, Huotari & Pitkänen 2014:5.) Tulkkipalveluja on vaikea saada eivätkä ikääntyneet maahanmuuttajat saa riittävästi tietoa suomalaisesta terveys- ja sosiaalipalvelujärjestelmästä. Esimerkiksi ei välttämättä tiedetä lainkaan mahdollisuudesta saada omaishoidon tukea tai sen hakuprosessi on niin vaikea, ettei sitä voida hakea. (Törmä ym. 2014:114.) Palveluissa kohdatusta syrjinnästä ei useimmiten valiteta kielitaidon puutteen ja pelon vuoksi. Saatetaan ajatella, että annettu palaute pahentaisi asioita eikä sitä mahdollisesti uskottaisi. (Törmä ym. 2014:116.)

3 Sosiaalinen tuki

3.1 Sosiaalinen tuki ja sosiaalinen pääoma

Sosiaalinen tuki -käsité syntyi 1970-luvulla kuvaamaan ihmisten ja lähiyhteisön suhteita. Sosiaalisella tuella on yhteys yksilön hyvinvointiin, siksi sitä on tutkittu laajasti sekä yhteiskunta- että terveystieteissä. (Mikkola 2009:27; Kumpusalo 1991:13.) Sosiaaliset verkostot, joihin tunnemme kuuluvamme tai joiden jäseniä tapamme, ovat perustana sosi-

aaliselle tuelle. Jäsenyytemme näissä verkostoissa vaikuttavat käsitykseemme selviytymisestä kohtaamissamme vastoinkäymisissä. Sosiaalisten verkostojen rakenteita voidaan kuvata niiden laajuudella, vuorovaikutuksen tiheydellä sekä niissä koetulla läheisyydellä. (Ojala & Uutela 1993:57—58.) Mikkola (2006) käsittelee väitöskirjassaan sosiaalista tukea viestintäsuhteiden ja hyvinvoinnin kannalta. Hänen mukaansa sosiaalinen tuki kuvaa yksilön ja ympäristön välisiä kiinnikkeitä, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksessa syntyvät resurssit edistävät yksilön hyvinvointia. Sosiaalinen tuki on konstruktio yksilön käsityksistä ja kokemuksista tuesta. (Mikkola 2006:24.) Sosiaalisella tuella viitataan sosiaaliseen liittymiseen ja sosiaalisten verkostojen rakenteeseen. Tällöin tarkastellaan suhteiden kestoa, vastavuoroisuutta, tiheyttä ja sukupuolirakennetta. (Metteri & Haukka-Wackling 2011:55.) Sosiaaliset verkostot asettavat myös vaatimuksia jäsenilleen, eivätkä ne automaattisesti tarjoa sosiaalista tukea (Lazarus & Folkman 1984:247). Sosiaalista tukea voidaan saada tuttavuuteen perustuvilta toimijoilta, esimerkiksi perheeltä, sukulaisilta, ystävilta ja naapureilta. Lisäksi sitä saadaan vertaistukeen perustuvissa toiminnoissa, muun muassa järjestöjen toiminnassa.

Cobb (1976) keskittyy sosiaalisen tuen emotionaaliseen ulottuvuuteen ja vastavuoroisuuteen. Hän jakaa sen kolmenlaiseen tietoon: 1. tietoon, joka saa tuen kohteen uskomaan, että häntä rakastetaan ja hänestä huolehditaan 2. tietoon, joka saa tuen kohteen uskomaan, että häntä arvostetaan 3. tietoon, joka saa tuen kohteen uskomaan, että hän kuuluu kommunikoivaan ja vastavuoroiseen verkostoon. Sosiaalinen tuki auttaa selviytymään kriiseistä ja muutoksista elämässä ja se suojaa stressin negatiivisilta vaikutuksilta. (Cobb 1976:300—302.) Sosiaalinen tuki auttaa selviytymään paremmin sekä fyysisten että psyykkisten sairauksien aiheuttamista kriiseistä. Se voi vähentää lääkityksen tarvetta ja nopeuttaa toipumista. (Cobb 1976:310.)

Kumpusalo (1991) jakaa sosiaalisen tuen viiteen eri luokkaan: 1. aineelliseen 2. toiminnalliseen 3. tiedolliseen 4. emotionaaliseen 5. henkiseen. Sosiaalisen tuen laatu arvioidaan useimmiten subjektiivisesti. Muussa kuin aineellisessa tuessa on usein ratkaisevaa tuen laatu ja oikea-aikaisuus. (Kumpusalo 1991:14—15.) Kumpusalon mukaan sosiaalisen tuen välittymiseen vaikuttavat avun saajan tausta, ikä, koulutustaso sekä persoonallisuuden piirteet. Tuen tulisi ajoittua erityisesti tilanteisiin, joissa tuen saajan omat voimavarat ovat äärimmillään käytössä. Liiallinen tai ennenaikainen tuki voi joissain tapauksissa vähentää omatoimisuutta ja lisätä riippuvuutta tuen antajista. (Kumpusalo 1991:16—17.)

Kuvio 1. Sosiaalisen tuen muodot Kumpusaloa mukaillen. (Kumpusalo 1991:14—15)

Sosiaalinen tuki liittyy sosiaaliseen pääomaan. Sosiaalisen pääoman käsite on melko nuori. Lyda J. Hanifan käytti sitä jo 1910-luvulla, mutta varsinaisesti se vakiintui käyttöön 1970-luvulla Pierre Bourdieun pääomateoreettisten tutkimusten myötä. Muita merkittäviä sosiaalisen pääoman tutkijoita ovat muun muassa James Coleman ja Robert Putnam. (Ilmonen 2005:45.) Sosiaalista pääomaa on tutkittu esimerkiksi talouden, terveyden, koulutuksen, rikollisuuden, kehitysmaiden ja politiikan näkökulmista (Hjerppe 2005:112). Sosiaaliset rakenteet, jotka lisäävät luottamusta ja tiedonkulkua sekä tukevat yhteiskunnan toimivuutta ovat sosiaalista pääomaa. Sosiaalinen pääoma parantaa yksilöiden ja ryhmien yhteistyötä, toimintojen koordinoitua ja yhteisöjen jäsenilleen antamaa sosiaalista tukea. (Mäkelä & Ruokonen 2005:21.) Sosiaalisen pääoman kapean määritelmän mukaan se koostuu yksilön omaksumista normeista ja vuorovaikutusverkostoista. Laajan määritelmän mukaan se koostuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa vallitsevista instituutioista, suhteista, asenteista ja arvoista. (Hjerppe 2005:107.)

Coleman (1988) korostaa sosiaalisen pääoman kolmea osa-aluetta: luottamusta sosiaalisessa ympäristössä, tiedon liikkuvuutta yhteisössä ja sosiaalisia normeja. Sosiaalinen pääoma liittyy yhteiseen hyvään, yksilöt yleensä saavat vain pienen osan sen tuotamasta hyödystä. (Coleman 1988:78.) Tärkeä sosiaalisen pääoman muoto on pääsy sen tiedon äärelle, jota ryhmän jäsenillä on. Yhteisössä vallitsevat normit kuuluvat sosiaaliseen pääomaan. Esimerkiksi rikollisuuden tuomitseva normi mahdollistaa turvallisen liikkumisen tietyllä alueella. Yhteisö, joka arvostaa koulutusta, edistää jäseniensä menestymistä koulutuksessa. Toisaalta yhteisön normit voivat myös estää yksilöä saavuttamasta asioita elämässään. (Coleman 1988:66.)

Sosiaalisella tuella on havaittu olevan yhteys terveyteen ja elintapoihin. Jo 1970-luvulla sosiaalinen tuki yhdistettiin ensin mielenterveyteen ja sen jälkeen fyysiseen terveyteen muun muassa Casselin ja Cobbin artikkeleissa (House, Landis & Umberson 1988:541).

Nieminen (2015) on tutkinut sosiaalista tukea terveyden näkökulmasta. Tutkimuksessa hän käyttää vuosina 2000—2001 toteutetun Terveys 2000-tutkimuksen aineistoa. Sosiaalinen pääoma kasautuu, sitä on eniten nuorilla, hyvin koulutetuilla ja naimisissa olevilla. Se on kiinteässä yhteydessä hyvään terveyteen. Ihmiset, joilla on paljon sosiaalista pääomaa, harjoittavat terveempiä elintapoja, kun taas vähäinen sosiaalinen pääoma liittyy suurempaan kuolleisuuteen. Sosiaalisen osallistumisen yhteys kuolleisuuteen on miehillä merkittävämpi kuin naisilla. Kroonisesti sairaat henkilötkin kokevat terveytensä paremmaksi, jos heillä on sosiaalista pääomaa. Niemisen mukaan sosiaalinen pääoma edistää terveyttä, ja terveyserot eri väestöryhmien välillä ovat suuria. Sosiaalisen osallistumisen lisäämisellä näitä eroja voitaisiin kaventaa. (Nieminen 2015:7.) Sosiaalisella tuella on yhteys mielenterveyteen. Sen merkitys masennuksesta toipumisessa on todettu kliinisissä ja väestötutkimuksissa. Sosiaalinen tuki edistää toipumista riippumatta masennuksen vakavuudesta, vaiheesta tai saadusta hoidosta. (Hiilamo & Tuulio-Henriksson 2012:217.) Muun muassa päihde- ja mielenterveyspalveluissa, kehitysvammaisten palveluissa ja sosiaalityössä on jo pitkään annettu sosiaalista kuntoutusta, jonka työmenetelmiä ovat ammattilaisten antama tuki ja ohjaus, ryhmätoiminta ja sosiaalisen vuorovaikutuksen edistäminen. (THL 2017.)

3.2 Luottamus ja vastavuoroisuus

Sosiaalinen pääoma toteutuu ihmisten välisissä suhteissa. Ryhmä, jonka jäsenet luottavat toisiinsa, pystyy saavuttamaan paljon enemmän kuin ryhmä, jossa luottamusta ei ole. Sosiaaliseen pääomaan liittyy luottamus siihen, että palveluksista seuraa myöhemmin

vastapalveluksia. (Coleman 1988:62—64.) Mäkelän ja Ruokosen (2005:25) mukaan Colemanin sosiaalisen pääoman teoriassa luottamus ei ole sosiaalisen pääoman muoto vaan vastavuoroisuuden veloitteen edellytys ja sosiaalisten normien seuraus tai funktio.

Luottamus sosiaalisen pääoman teorioissa		
1. Yksilöiden jatkuvat siteet mahdollistavat luottamuksen synnyn ja yleistymisen yhteisöissä.	2. Luottamus voi perustua yhteisön kontrolliin ja sääntöihin, vuorovaikutuksessa syntyvään ryhmän jäsenten yhteiseen identiteettiin tai ”valistuneeseen rationaalisuuteen”, jossa toimijat asettavat pitkän tähtäimen yhteistoiminnan edut oman edun tavoittelun edelle.	3. Luottamuksen funktioita ovat: vähentää sosiaalisten suhteiden satunnaisuutta ja kompleksisuutta, vähentää valvonnan tarvetta, vähentää transaktiokustannuksia ja vapaamatkustajaongelmaa, lisätä ennustettavuutta.

Kuvio 2. Tiivistelmä luottamuksesta sosiaalisen pääoman teorioissa Mäkelää ja Ruokosta mukailen (Mäkelä & Ruokonen 2005:23—24).

Yksilötasolla luottamus rakentuu suhteiden vastavuoroisuuden kautta. Mitä suurempi luottamus verkostossa vallitsee, sitä halukkaampia sen jäsenet ovat auttamaan toisiaan (Ilmonen 2005:50). Yhteiskunnan tasolla julkisen sektorin toiminta ja poliittisen kulttuurin roolit vaikuttavat luottamuksen syntymiseen. Virkamieskunnan etiikka ja korruption puute vahvistavat yhteiskunnassa vallitsevaa luottamusta. Kansainvälisessä vertailussa Suomen sosiaalisen pääoman määrä on korkea. Suomessa, kuten muissakin pohjoismaissa, luotetaan kanssaihmiisi. Suomessa on runsaasti yhdistystoimintaa, mikä lisää sosiaalista pääomaa. (Hjerppe 2005:122—125.)

Vastavuoroisuuden käsitettä käytetään eri tieteenaloilla, muun muassa taloustieteissä, sosiaalitieteissä, psykologiassa, biologiassa ja historiassa. Sosiaalityön tutkimuksessa vastavuoroisuutta tarkastellaan siitä näkökulmasta, miten yhteiskunta tuottaa hyvinvointia yhdenvertaisesti ja oikeudenmukaisesti eri sukupolville. (Törrönen 2016:36.) Törrönen (2012) liittyy vastavuoroisuuden kiinteästi sosiaaliseen tukeen. Vastavuoroisuus si-

sältää sekä sosiaalisissa suhteissa oloa että tekoja ja toimintaa. Vastavuoroisuus on yhteydessä ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Se voidaan nähdä voimaannuttavana käsitteenä, kun taas vastavuorottomuus äärimuodossaan sulkee ihmisen yhteisön ulkopuolelle. (Törrönen 2012:183.) Vastavuoroisuus toteutuu erityisesti sellaisten ihmisten kanssa, jotka yksilö kokee itselleen tärkeimmiksi tietyssä tilanteessa. Tällaiset tärkeiden ihmisten yhteisöt voivat olla muodollisia, esimerkiksi työyhteisöjä tai epämuodollisia, joihin liitytään vapaaehtoisesti esimerkiksi ystävyysyhteyden, samankaltaisuuden tai hyödyn takia. (Törrönen 2012:186.)

3.3 Maahanmuuton vaikutus sosiaaliseen tukeen

Sosiaalisen tuen tarve yleensä lisääntyy ikääntyessä, toimintakyvyn ja terveyden heikentyessä. Ikääntyneiden maahanmuuttajien kohdalla tuen tarve on vielä suurempi johtuen kielitaidon puutteista ja elämisestä vieraassa kulttuurissa. Perheen ja ystävien lisäksi ammattiauttajat julkisella ja yksityisellä sektorilla antavat sosiaalista tukea. Elon (2009) mukaan käytännöllinen ja tiedollinen sosiaalinen tuki usein mahdollistavat ikääntyneen kotona asumisen ja hyvinvoinnin toteutumisen. Apua saadaan luonnollisena osana sosiaalista kanssakäymistä. Hyvät naapurisuhteet lisäävät turvallisuuden tunnetta erityisesti ikääntyneiden kohdalla. (Elo 2009:98—99.)

Jetten, Dane, Williams, Liu ja Haslam (2018) ovat tutkineet sosiaalisen identiteetin muutoksen yhteyttä hyvään ikääntymiseen vieraassa maassa. He haastattelivat 29 ikääntyneitä maahanmuuttajaa Australiassa. Ikääntyneet maahanmuuttajat joutuvat samanaikaisesti sopeutumaan vanhenemisen ja uuden ympäristön tuomiin muutoksiin ja haasteisiin, siksi heidän asemansa on erityisen haavoittuva. Jettenin ym. mukaan ikääntyneet maahanmuuttajat ovat erityisen alttiita sosiaaliselle eristäytymiselle. Tämä koskee myös niitä, jotka ovat muuttaneet maahan ollessaan nuorempia ja ikääntyneet uudessa maassa. Heillä on haasteena sekä aiempien sosiaalisten suhteiden menettäminen että uusien suhteiden luominen. Sosiaaliseen ryhmään kuuluminen on tärkeä psykologinen resurssi. Sosiaalisen identiteetin jatkuvuus ja joustavuus ovat tärkeitä tekijöitä ikääntyneiden maahanmuuttajien hyvinvoinnin ja kotoutumisen kannalta. Järjestöt, jotka tarjoavat tukea omien kulttuuristen juurien säilymiselle ja myös vuorovaikutukselle valtaväestön kanssa, ovat tärkeässä asemassa ikääntyneiden elämänlaadun lisäämisessä. (Jetten, Dane, Williams, Liu & Haslam 2018:11—12.)

Kokkonen (2010) on tutkinut Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Tutkimus toteutettiin teemahaastattelua käyttäen ja osallistujat olivat kotoisin Afganistanista, Armeniasta, Filippiineiltä, Irakista, Iranista, entisen Jugoslavian alueelta, Kongosta, Myanmarista ja Turkista. Haastateltavina oli 48 henkilöä. Tutkimuksessa sosiaalisina verkostoina tulevat esiin perhe ja suku, ystävät, nykyiset ja entiset työtoverit ja opiskelukaaverit, eri viranomaisten edustajat, naapurit sekä harrastuksien kautta muodostuneet suhteet. Myös menetetyt vuorovaikutussuhteet ovat tutkimuksessa mukana olleille tärkeitä, esimerkiksi edesmennyt äiti tai puoliso. (Kokkonen 2010:187—188.)

Kaikki Kokkosen haastattelemat henkilöt kertovat vuorovaikutusverkostojensa olevan nykyisin merkittävästi pienempiä kuin ennen Suomeen muuttoa. Useat heistä kertovat olevansa yksinäisiä ja kaipaavansa entisiä vuorovaikutussuhteitaan. Pienempi verkosto tarkoittaa myös pienempää sosiaalista tukea. Joissain tapauksissa se johtaa jopa identiteetin ja minäkuvan heikkenemiseen. Monet tuntevat omien vaikutusmahdollisuuksiensa heikentyneen. Läheisissä sosiaalisissa suhteissa toteutunut sosiaalinen tuki auttaa kokemaan uuden ympäristön kodiksi. Myös heikot suhteet vaikuttavat hyväksytyksi tulemisen kokemukseen, esimerkiksi se, tervehtivätkö naapurit. (Kokkonen 2010:188.) Tutkimuksessa nousee voimakkaasti esille perheen ja sukulaisten antama sosiaalinen tuki. Apua saadaan käytännön asioissa kuten lastenhoidossa, ruuan laitossa tai tulkauksessa. Emotionaalista tukea saadaan erilaisten surujen ja murheiden käsittelyssä. Puolison tarjoama tuki on merkittävää niin emotionaalisesti, kognitiivisesti kuin materiaalisestikin. Moni haastateltava tulee maasta, jossa perhe ja suku ovat hyvin suuressa asemassa ihmisten vuorovaikutussuhteissa. (Kokkonen 2010:65—68.)

Pakolaisille, erityisesti niille, joiden sosiaaliset verkostot ovat pieniä, viranomaiset ovat tärkeässä roolissa vuorovaikutussuhteissa ja sitä kautta sosiaalisen tuen antajina. Viranomaiskohtaukset voivat toimia tavallaan ikkunana uuteen ympäristöön. Jos pakolaisella on huonoja kokemuksia lähtömaansa viranomaisista tai hän saa ennakkoluuloista kohtelua viranomaiskontakteissa, tämä voi heikentää luottamusta viranomaisiin kohtaan. Vuorovaikutustilanteissa neuvotellaan luottamuksesta, ja käsitykset viranomaisten ennakkoluuloisuudesta joko kumotaan tai vahvistetaan. Parhaimmillaan tukea antava vuorovaikutus parantaa elämänhallintaa ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta. (Kokkonen 2018:99—100.) Monimutkaisessa järjestelmässä tarjolla oleva tuki voi pahimmillaan olla passivoivaa ja stressaavaa eikä se tällöin vahvista elämänhallintaa (Kokkonen 2018:113). Kokkosen mukaan ongelmana on tuen huono ajoitus tai väärä laatu sekä

muiden tukea antavien vuorovaikutussuhteiden puute pakolaisten elämässä. Tämän takia pakolaisilla voi olla epärealistisia odotuksia viranomaisten tarjoamasta tuesta. Pakolaisilla ei myös usein ole tietoa omista oikeuksistaan ja viranomaisten tarjoamasta tuesta. (Kokkonen 2018:115—116.)

Kokkonen tutkimuksessa tuotiin esiin sosiaalisten verkostojen pieneneminen maahanmuuton yhteydessä. Kazemipur (2006) taas toteaa, että verkostot ovat usein yksipuolisia, eikä niihin kuulu riittävästi valtaväestön edustajia. Kazemipur on tutkinut maahanmuuttajien ja valtaväestön sosiaalisten verkostojen eroja Kanadassa. Tutkimusaineistona on aineisto, johon on kerätty tietoa 600 henkilön sosiaalisista verkostoista. Kazemipurin mukaan maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot ovat vähemmän monipuolisia kuin valtaväestöllä ja he myös hyötyvät niistä vähemmän. Maahanmuuttajien pitäisi ensisijaisesti kehittää kuulumisen tunne uuteen kotimaahan, tätä eivät edistä yksipuoliset sosiaaliset verkostot. Yksipuoliset sosiaaliset verkostot tarkoittavat vähemmän kontakteja yhteiskuntaan, mikä johtaa hitaampaan kielen ja kulttuurin omaksumiseen sekä vaikeuksiin työllistymisessä. Maahanmuuttajien kohdalla uskonnolliset yhteisöt ovat usein tärkeitä sosiaalisen pääoman kartuttamisessa. Niissä tapaavat ihmiset, joilla on eri koulustausta, tulotaso ja etninen tausta. (Kazemipur 2006:57—58.)

Sama huomio sosiaalisten verkostojen rajoittumisesta muihin maahanmuuttajiin tulee esiin Husseinin (2019) tutkimuksessa. Hussein on tutkinut ikääntyneiden turkkilaisten maahanmuuttajien kokemuksia vanhenemisesta Iso-Britanniassa, keskittyen heidän sosiaalisiin verkostoihinsa ja yhteiskuntaan kuulumisen tunteeseen. Hänellä on aineistona 66 turkkilaisen yli 65-vuotiaan maahanmuuttajan haastattelut ja lisäksi hän haastatteli heille suunnatuissa tukipalveluissa työskenteleviä. (Hussein 2019:181.) Vain pieni osa haastatelluista yrittää luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita valtaväestöön. Melkein kaikki näin toimivat ovat miehiä, ja he saavat tukea omilta lapsiltaan sosiaalisten suhteiden luomisessa. Husseinin mukaan koulutettua jälkikasvua tulisikin käyttää tukena laajempien sosiaalisten verkostojen luomisessa ikääntyneille maahanmuuttajille. Tutkimuksessa havaitaan, että sosiaaliset verkostot muodostavat turvaverkon ikääntyneille maahanmuuttajille. Samalla ne luovat eristäviä ”kuplia”, mikä vaikuttaa negatiivisesti siihen, miten tunnustetuiksi yhteiskunnan jäseniksi ikääntyneet maahanmuuttajat tuntevat itsensä. (Hussein 2019:190.)

Konkreettisen avun lisäksi valtaväestöön kuuluvat ystävät ja tuttavat lisäävät maahanmuuttajien kokemusta osallisuudesta yhteiskuntaan ja omaan ympäristöön. Näissä suhteissa todennetaan hyväksytyksi tulemistä. (Kokkonen 2010:89.) Sosiaalinen tuki niin

heikoissa kuin läheisissä suhteissa vahvistaa uuteen ympäristöön kiinnittymistä. Konkreettinen apu voidaan kokea myös emotionaalisenä tukena. (Kokkonen 2010:173.) Toisaalta samaan etnisen tai kansallisen taustan omaavat ystävät voivat jakaa yhteisiä kokemuksia ja tämä vahvistaa oman kulttuuritaustan säilymistä. Erityisesti pakolaisten muodostamissa yhteisöissä voi olla myös yhteisöjen politisoitumista, esimerkiksi sisällissotien vihollisuudet saattavat jatkua uudessa kotimaassa. Täällä ne näkyvät näkymättöminä rajoina, jotka vaikuttavat vuorovaikutuksen määrään ja sen suuntautumiseen. (Kokkonen 2010:85—87.) On tärkeää, että maahanmuuttaja kehittää vahvan kansallisen identiteetin ja suhteet enemmistöryhmään. Tämä tukee arvostetuksi tuleminen ja kuulumisen tunteita. (Pauha & Jasinkaja-Lahti 2017:57.) Ylirajaisten siteiden on todettu olevan tärkeitä monille etnisille vähemmistöryhmille, ne palvelevat jatkuvuuden ja jaetun identiteetin tarpeita. Transnationaalinen perhe on tärkeä resurssi muun muassa somalialaisille äideille elämän ongelmatilanteissa. Ulkomailla asuvilla sukulaisilla on usein myös vaatimuksia ja odotuksia Suomessa asuville. (Martikainen & Tiilikainen 2007:402.)

4 Tutkimuskysymykset

Sosiaalinen tuki on tärkeää hyvinvoinnin kannalta, se muun muassa auttaa selviytymään muutoksista ja fyysisten ja psyykkisten sairauksien aiheuttamista kriiseistä. Maahanmuutto on uhka yksilön sosiaalisille verkostoille, jotka yleensä pienenevät aiempien verkostojen jäädessä entiseen kotimaahan. Sosiaalinen tuki toteutuu sosiaalisissa verkostoissa, joten niiden pieneneminen johtaa sosiaalisen tuen vähenemiseen. Maahanmuuttajien on sopeuduttava sosiaalisen tuen pienenemisen kanssa samanaikaisesti uuden ympäristön tuomiin haasteisiin, tämä saattaa johtaa sosiaaliseen eristäytymiseen. Ikäänymisen mukanaan tuoma toimintakyvyn lasku yhdistettynä uuteen ympäristöön ja kieli- taidottomuuteen tekee uusien verkostojen luomisesta erityisen haastavaa. Samanaikaisesti ikäänyminen lisää yksilön tarvetta sosiaaliselle tuelle. Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään, mitä sosiaalista tukea ikäänymyneiden maahanmuuttajien elämässä on ja mitkä tekijät mahdollistavat tai vaikeuttavat tuen saamista ikäänymyneen sosiaalisissa verkostoissa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

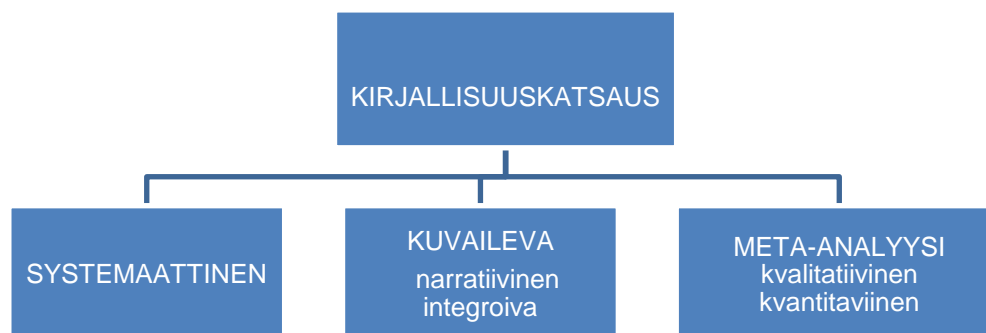
1. Mitä sosiaalista tukea ikäänymyneet maahanmuuttajat antavat ja vastaanottavat sosiaalisissa verkostoissaan?

2. Mitkä tekijät vaikuttavat ikääntyneiden maahanmuuttajien sosiaalisen tuen tarpeeseen ja saamiseen?

5 Toteutus

5.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Kirjallisuuskatsaus on metodi, jossa tutkitaan jo tehtyä tutkimusta. Siinä kootaan aiempien tutkimusten tuloksia perustaksi uusille tutkimustuloksille. (Salminen 2011:4.) Kirjallisuuskatsauksella selvitetään, mitä tietoa joltain rajatulta alueelta on olemassa, yleensä haetaan vastausta tutkimuskysymykseen. Kirjallisuuskatsaus sisältää kirjallisuuden haun, arvioinnin, aineiston perusteella tehdyn synteesin sekä analyysin. (JAMK n.d.) Kirjallisuuskatsaukset jaotellaan kolmeen perustyyppiin: kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen ja meta-analyysiin (Salminen 2011:6). Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tiivistetään aiempien tutkimusten olennaisia sisältöjä, kartoitetaan keskustelua ja saadaan esiin tieteellisten tulosten valossa tärkeitä tutkimuksia. Siinä voidaan testata hypoteeseja, tiivistää tutkimusten tuloksia ja arvioida niiden johdonmukaisuutta. Se voi tuoda esiin uusia tutkimustarpeita. (Salminen 2011:9.) Meta-analyysi jaetaan kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen. Se sopii parhaiten luonnontieteisiin ja teknisiin tieteisiin, joissa tutkijan omalla tulkinnalla on vähemmän merkitystä. (Salminen 2011:11.)

Kuvio 3. Kirjallisuuskatsausten jaottelu Salmista mukaillen (Salminen 2011:6).

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleiskatsaus ilman tiukkoja sääntöjä. Käytetään laajoja aineistoja, jolloin ilmiö pystytään kuvaamaan laaja-alaisesti ja voidaan myös luokitella sen ominaisuuksia. Tutkimuskysymykset voivat olla väljempää kuin systemaattisessa katsauksessa. (Salminen 2011:6.) Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aiempaa tietoa kootaan, kuvaillaan ja jäsenellään, tavoitteena on kuvailtavan ilmiön ymmärtäminen. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen perustana on tutkimuskysymys, johon tuotetaan aineiston perusteella kuvaileva laadullinen vastaus. Usein tehdään ensin alustava kirjallisuuskatsaus, tämä auttaa tutkimuskysymyksen määrittelyssä ja sen liittämässä osaksi teoreettista kehystä. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä & Jääskeläinen 2013:291—301.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen teon vaiheet ovat: tutkimuskysymyksen muodostaminen, aineiston valinta, kuvailu ja tuloksien tarkastelu. Vaiheet ovat osin päällekkäisiä koko tutkimusprosessin ajan. (Kangasniemi ym. 2013:291.) Tutkimuskysymyksen tulisi olla relevantti ja riittävän fokuusoitunut, ei kuitenkaan liian suppea, ja siihen tulisi olla mahdollista vastata kirjallisuuden perusteella. Jos kysymys on liian suppea, on vaikeaa löytää siihen vastaavaa aineistoa. Jos se on taas liian laaja, aineistoa voi tulla niin paljon, ettei sitä ole mahdollista käsitellä. Kysymyksen muodostamisessa onkin otettava huomioon käytettävissä olevat resurssit. (Niela-Vilen & Hamari 2016:24.) Aineiston valinta voidaan tehdä joko implisiittisesti tai eksplisiittisesti. Implisiittisessä valinnassa käytettyjä tietokantoja ja sisäänottokriteerejä ei raportoida erikseen, vaan lähteiden valinta ja sen kritiikki sisällytetään aineiston kuvaukseen ja käsittelyyn. Eksplisiittisessä valinnassa taas haut tehdään systemaattisesti manuaalisesti valituista lehdistä ja sähköisistä tietokannoista. Toisin kuin systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa rajauksista voidaan kesken tutkimuksen poiketa, mikäli tutkimuskysymykseen vastaaminen sitä vaatii. Aineistoa valittaessa sitä reflektoidaan jatkuvasti tutkimuskysymykseen. (Kangasniemi ym. 2013:295—296.)

Kuvailevat kirjallisuuskatsaukset voidaan jakaa narratiiviseen ja integroivaan. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus antaa laajan kuvan aiheesta tai sillä kuvaillaan aiheen historiaa ja kehitystä. Narratiivisella katsauksella pyritään helppolukaiseen lopputulokseen. Siitä voidaan erottaa kolme toteutustapaa: toimituksellinen, kommentoiva ja yleiskatsaus. Yleensä narratiivisella kirjallisuuskatsauksella tarkoitetaan narratiivista yleiskatsausta. Siinä tiivistetään aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja analyysin muoto on kuvaileva synteesi. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen aineisto ei ole käynyt läpi systemaattista seulontaa. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus voi olla kriittinen, vaikka tämä ei olekaan katsauksen

oletusarvo. (Salminen 2011:7.) Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa pyritään ilmiön mahdollisimman monipuoliseen kuvaukseen, se tuottaa uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta. Siinä kirjallisuutta tarkastellaan, arvioidaan kriittisesti ja syntetisoidaan. Verrattuna systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen, integroiva katsaus on vähemmän valikoiva eikä tutkimusaineistoa seulota yhtä tarkasti. Tällöin aiheesta voidaan kerätä huomattavasti laajempi otos. (Salminen 2011:8.)

Kirjallisuuskatsausten hyödyllisyys perustuu siihen, että ne esittävät analyysin olemassa olevasta tutkimuksesta tietyistä aiheista, joten lukijan ei tarvitse itse perehtyä kaikkiin katsauksessa esitettyihin tutkimuksiin. Kirjallisuuskatsaukset voivat myös avata uusia näkökulmia tutkimusaiheisiin uudelleen analysoinnin myötä. (Aveyard 2010:6—8.) Kirjallisuuskatsauksen avulla aiheesta saadaan kokonaiskuva ja yksittäiset tutkimukset ovat osia tässä ”palapelissä” (Aveyard 2010:13). Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen kritiikki on tuonut esiin sen subjektiivisuuden ja sattumanvaraisuuden. Toisaalta sen vahvuuksia ovat argumentoituus ja erityiskysymyksen tarkastelu. (Kangasniemi ym. 2013:292.)

5.2 Aineiston haku ja valinta

Hain aineistoa käyttäen tietokantoja Metcat Finna, Science Direct, ProQuest Central ja Medic. Tein ensiksi Metcat Finnassa hakuja käyttäen suomenkielisiä hakusanoja, tässä hyödynsin YSA-hakusanoja. Tein kaikissa tietokannoissa haut rajauksilla julkaisuvuosi 2010—2020, koko teksti saatavissa ja vertaisarvioitu. Tein hakuja käyttäen yhdistelmä-hakuja ja sanojen katkaisua. Koska opinnäytetyöni aihetta ei ole juurikaan tutkittu Suomessa, suomenkieliset haut tuottivat vain yhden mahdollisesti tutkimuskysymykseen vastaavan tuloksen, Heikkisen väitöskirjan, jonka otin mukaan kirjallisuuskatsaukseen. Sen jälkeen siirryin tekemään englanninkielisiä hakuja. Eniten tuloksia tuotti ProQuest Centralissa tekemäni haku. Käyttäessäni hakuja ”social support” and elderly and immigrant sain 2015 tulosta. Näistä tarkastelin otsikkotasolla 300 ensimmäistä. Käyttämäni haut eri tietokannoissa on raportoitu tarkemmin liitteessä 1.

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineisto valitaan tutkimuskysymyksen pohjalta, aineiston tulisi vastata kysymykseen mahdollisimman relevantisti. Aineiston valinta ja analyysi ovat osittain samanaikaisia. Alkuperäistutkimukset valitaan sen perusteella, miten ne avaavat, jäsentävät, täsmentävät tai kritisoivat tutkimuskysymystä. Aineiston riittävyys riippuu tutkimuskysymyksen laajuudesta. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa

aineiston sopivuus ja riittävyys selkeytyy valinnan edetessä. (Kangasniemi ym. 2013:291—301.)

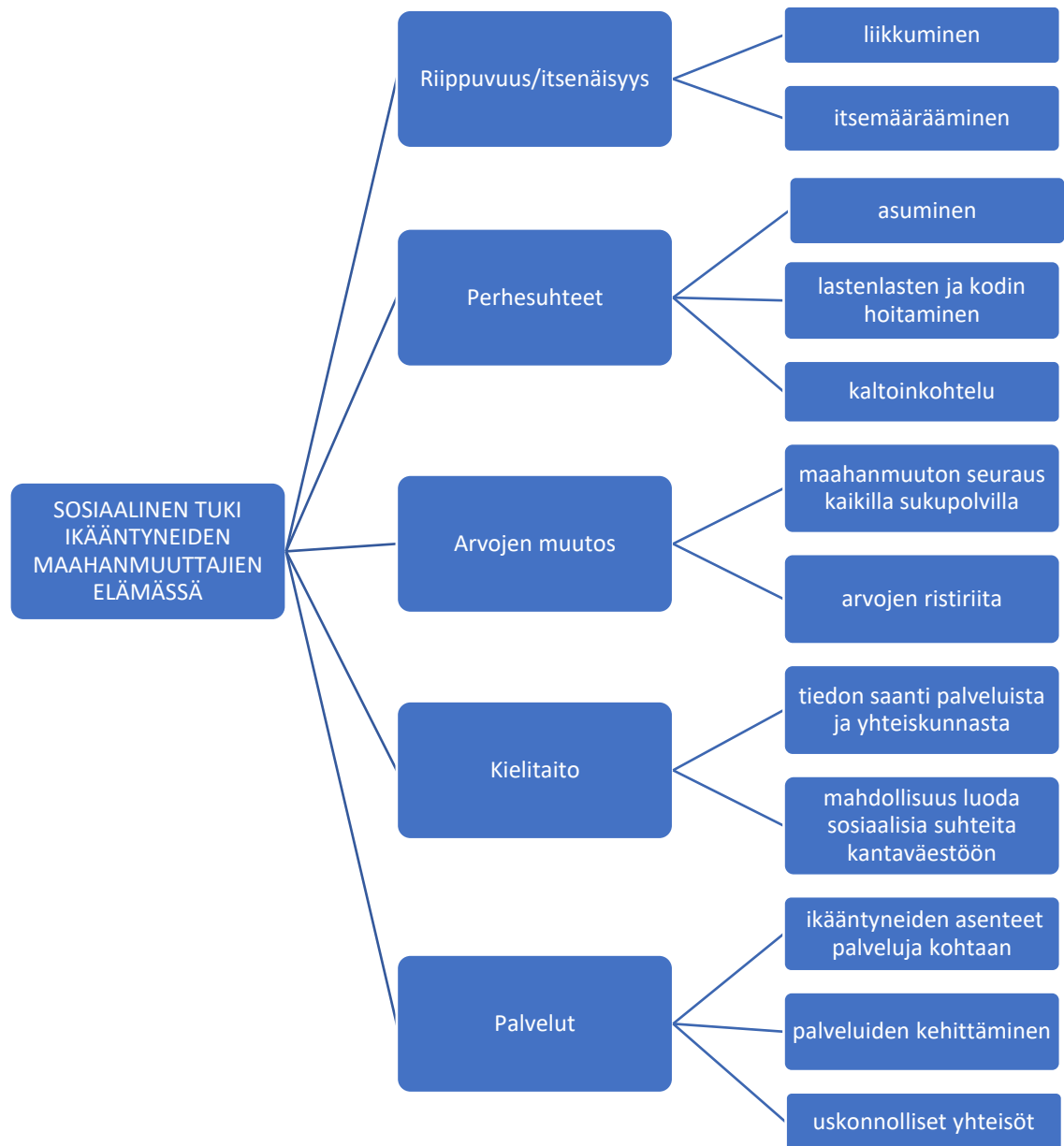
Ensin valitsin aineistoja tarkastelemalla niitä otsikkotasolla, tämä sulki jo pois ison osan hakutuloksista. Rajasin ulos tutkimukset, jotka tarkastelivat sosiaalista tukea hyvin suppeasti vain yhden asian kannalta, esimerkiksi sosiaalisen tuen vaikutuksia ikääntyneiden maahanmuuttajien suun terveyteen. Sen jälkeen tarkastelin valittuja tutkimuksia lukemalla niiden tiivistelmäosuuden, jolloin mukaan valikoitui taas vain osa. Tämän jälkeen keskityin lukemaan tutkimuksien tulokset. Valintakriteerinä oli se, miten tutkimukset vastasivat omaan tutkimuskysymykseeni. Hauissa tuli esiin vähän tutkimuksia, joiden otsikoissa olisi suoraan mainittu sosiaalinen tuki, saatettiin mainita perhesuhteet tai sosiaaliset verkostot. Kuitenkin lähemmässä tarkastelussa tuli ilmi, että niissä käsiteltiin oleellisesti myös sosiaalista tukea. Eri tietokannoissa tehdyissä hauissa tuli esiin osittain samoja tuloksia, esimerkiksi Heikkisen väitöskirja. Tein myös jonkin verran manuaalista hakua tutkimusten lähdeluetteloiden avulla, tämä ei kuitenkaan tuottanut mukaan otettavia tuloksia.

Lopulta päädyin ottamaan mukaan kirjallisuuskatsaukseen yhdeksän tutkimusta. Niistä yksi oli suomalainen väitöskirja ja muut ulkomaisia tutkimusartikkeleita. Koska ikääntyneitä maahanmuuttajia on tutkittu maissa, joilla on pitkä historia maahanmuutosta, tietyt maat painottuivat tuloksissa. Artikkeleista viisi on Yhdysvalloista, kaksi Kanadasta ja yksi Australiasta. Valitsin mukaan tutkimuksia myös sillä perusteella, että tutkimuksien osallistujien kansallisuudet eivät olisi kaikki samoja. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on suuri ja pitkään maassa asunut korealaisvähemmistö, joten heitä on tutkittu enemmän kuin joi-tain muita maahanmuuttajaryhmiä. Mukaan valitut tutkimukset esitellään liitteessä 2. Useimmissa mukaan valituissa tutkimuksissa on haastateltu ikääntyneitä maahanmuuttajia, heidän lapsiaan tai palveluiden työntekijöitä.

5.3 Aineiston analysointi

Käytin aineiston analyysitapana aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä etsitään tekstiaineistosta esiintyviä merkityksiä. Pyritään tiivistettyyn ja yleistävään kuvaukseen, etsitään tekstissä esiintyviä yhtäläisyyksiä ja eroja. Aineistolähtöisessä analyysissä aineistosta etsitään keskeisimmät asiat riippumatta siitä, mitä ne ovat. Tarkoituksena on olla avoin aineistolle ilman, että teorian tieto vaikuttaa aineistosta esiin nouse-

viin seikkoihin. (Leinonen 2018.) Käytin aineiston analysoinnissa teemoittelua. Siinä etsitään tekstimassasta yhdistäviä tai erottavia seikkoja. Havainnoin sitä, mitkä asiat aineistossa olivat keskeisiä ja pyrin yhdistämään näitä teemojen alle. Esimerkiksi kielitaidon merkitys yksilön saaman sosiaalisen tuen kannalta nousi esiin kaikissa tutkimuksissa, joten kielitaito valikoitui yhdeksi teemaksi. Alateemoiksi nousi kielitaidon vaikutus tiedon saantiin palveluista ja yhteiskunnasta sekä kielitaidon vaikutus sosiaalisten verkostojen luomiseen. Koska sosiaalista tukea saadaan muun muassa palveluissa ja se toteutuu sosiaalisissa verkostoissa, nämä ovat oleellisia teemoja. Tulostin tutkimukset, luin ne läpi ja alleviivasin tärkeimpiä kohtia. Merkitsin sivujen laitoihin tiivistyksiä sanoina, esimerkiksi kielitaito. Sen jälkeen kävin läpi tulosteet ja havainnoin niistä usein toistuvia asioita, näin sain muodostettua teemat. Tässä käytin apuna taulukointia, kokosin taulukoon aineistoista teemoihin liittyviä ilmauksia. Taulukoinnin avulla voidaan havainnoida aineiston keskeisiä aiheita, joista voidaan miettiä yhteisiä nimittäjiä eli teemoja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Merkitsin kunkin tutkimuksen numerolla (1—9), joita käytin taulukoinnissa kunkin ilmauksen kohdalla, näin minun oli mahdollista myöhemmin tietää, mistä tutkimuksesta oli kyse.

Kuvio 4. Aineistosta esiin nousseet pääteemat ja alateemat

6 Tulokset

6.1 Riippuvuus ja itsenäisyys

Ikääntymiseen liittyvä toimintakyvyn lasku lisää yksilön riippuvuutta muista. Iäkkäiden maahanmuuttajien kohdalla tämän lisäksi riippuvuutta aiheuttaa kielitaidon puute, mikä vaikeuttaa perheen ulkopuolisten suhteiden luomista. Toinen merkittävä itsenäisyyttä rajoittava tekijä on ajotaidon puute, ikääntyneet ovat usein riippuvaisia muista kuljetuksen suhteen. Heikko kielitaito saattaa vaikeuttaa julkisen liikenteen käyttämistä, ja ikääntyneet elämänpiiri voi tämän takia olla pieni. (Liou & Shenk 2016:301.) Liikkumisen vaikeus voi olla jopa suurin syy ikääntyneen maahanmuuttajan eristäytymiselle ja sosiaalisten verkostojen pienuudelle (Stewart, Shizha, Makwarimba, Spitzer & Khalema 2011:24).

Heikko taloustilanne ja puutteellinen nykyisen asuinmaan kulttuurin tuntemus lisäävät riippuvuutta perheestä (Guo, Xu, Liu, Jinyu & Chi 2016:1464). Ikääntyneet maahanmuuttajat ovatkin usein hyvin riippuvaisia perheensä antamasta sosiaalisesta tuesta, mikä voi johtaa voimattomuuden ja kontrollin menettämisen kokemukseen (Liou & Shenk 2016:305; Stewart ym. 2011:24). He voivat olla haluttomia hakemaan tukea, koska eivät halua olla taakkana yhteiskunnalle tai omalle perheelleen (Stewart ym. 2011:24; Guo ym. 2016:1464; Alvi & Zaidi 2017:156). Nykyisen kotimaan arvojen omaksuminen saattaa lisätä ikääntyneen tarvetta itsenäisyyteen, esimerkiksi amerikkalaisessa yhteiskunnassa halutaan säilyttää itsenäisyys vanhuudessakin (Guo ym. 2016:1474). Ikääntyneet saattavat mieluummin maksaa palveluista, muun muassa kuljetuksesta, jotta he eivät kokisi olevansa taakkana perheelleen. Tällaista maksettua apua he löytävät oman yhteisönsä jäseniltä, esimerkiksi naapureilta. Hätätilanteissa tukea kuitenkin haetaan ensisijaisesti omalta perheeltä. (Wang, Creswell, Nguyen 2017:489.)

6.2 Perhesuhteet

Heikkisen (2015) mukaan maahanmuutto aiheuttaa uhan yksilön sosiaalisille verkostoille. Se voi johtaa sosiaaliseen eristäytymiseen erityisesti ikääntyneiden kohdalla. Odotukset perheen ja sukulaisten antamalle sosiaaliselle tuelle voivat kasvaa, koska käytävissä ei usein ole naapureiden ja ystävien tukea yhtä paljon kuin aiemmin kotimaassa. (Heikkinen 2015:24.) Heikkisen tutkimuksessa entisestä Neuvostoliitosta iäkkäinä muuttaneiden arjesta, sosiaalisista suhteista ja kotoutumisesta tulee esiin sukupolvien välinen

vahva solidaarisuus. Keskisukupolvi auttaa sekä vanhempiaan että lapsiaan, tämä voi olla heille kuormittavaa. Lapsenlapset antavat tukea isovanhemmilleen, tämä tuki on enemmän kertaluonteista kuin keskisukupolven antama säännöllinen tuki. Osa lapsenlapsista viettää viikonloppuja isovanhempiansa luona. (Heikkinen 2015:48—49.)

Osa ikääntyneistä maahanmuuttajista asuu yksin tai puolisonsa kanssa, osa taas monisukupolvisissa talouksissa. Yhdessä asuminen ei ole aina oma valinta, vaan se voi johtua taloudellisista syistä tai heikosta asuntotilanteesta (Wang ym. 2017:491). Guon, Liun ja Chin (2016) mukaan yhdessä asuminen on riski ikääntyneen ja hänen aikuisten lastensa suhteelle, kun taas erikseen asuminen voi ehkäistä sukupolvien välisiä konflikteja. Toisaalta yhteisasuminen lisää kontakteja sukupolvien välillä ja sosiaalista tukea. Guo ym. tutkivat ikääntyneitä kiinalaistaustaisia maahanmuuttajia Yhdysvalloissa, jotka ovat usein köyhempiä kuin kantäväestön ikääntyneet, tämä rajoittaa mahdollisuuksia asua itsenäisesti. Aikuisilta lapsilta saatu sosiaalinen tuki on heille tärkeä resurssi toimeentulonkin kannalta. (Guo ym. 2016:1474—1475.) Yoon ja Kimin (2010) mukaan ikääntyneet koreanamerikkalaiset ovat usein käyttäneet työikäisinä taloudelliset resurssinsa lastensa koulutukseen, eikä heillä usein ole eläkesäästöjä tai vakuutuksia vanhuuden toimeentulon varalle (Yoo & Kim 2010:174).

Ikääntyneet maahanmuuttajat, erityisesti naiset, antavat sosiaalista tukea perheilleen. Esimerkiksi kiinalaistaustaisissa perheissä on tyypillistä, että isoäidit antavat huomattavaa käytännöllistä apua lasten- ja kodinhoidossa. Usein tämä voi olla syy ikääntyneen naisen maahanmuutolle. Tämä huolenpito saattaa kuormittaa ikääntynyttä eikä se välttämättä paranna perhesuhteita. (Guo ym. 2016:1475; Stewart ym. 2011:25; Alvi & Zaidi 2017:160.) Sukupuolella on merkitystä sosiaalisen tuen kannalta. Naisilla on enemmän luottamuksellisia ihmissuhteita ja heidän verkostonsa ovat laajempia kuin miesten. He saavat enemmän ja laadukkaampaa henkistä tukea kuin miehet. (Vahtera & Uutela 1994.) Lioun & Shenkin (2016) mukaan ikääntyneet naiset yleensä kehittävät enemmän ystävien ja perheen muodostamia tukiresursseja kuin miehet. Kuitenkin kiinalaiset traditionaaliset sukupuoliroolit tekevät naisista haavoittuvia, koska heidän odotetaan tekevän kotitöitä ja hoitavan lapsenlapsiaan. Naiset yrittävät täyttää sosiaalisten roolien asettamat odotukset huolenpidon antajina. Lioun ja Shenkin tutkimukseen osallistuneet naiset kokevatkin saavansa vähemmän sosiaalista tukea kuin miespuoliset osallistujat. (Liou & Shenk 2016:304.) Wang, Creswell ja Nguyen (2017) tuovat esiin haastattelemiensa Vietnamin muuttaneiden naisten vahvan halun vapautua huolenpidon velvollisuuksista.

Haastateltavista kolme neljästä asuu lastensa kanssa auttaakseen lastenlasten hoidossa, ja he kokevat olevansa kykenemättömiä lepäämään tämän vuoksi. He itse ajattelevat oman fyysisen ja psyykkisen tilansa parantuvan, jos he asuisivat itsenäisesti. (Wang ym. 2017:488.) Wangin ym. mukaan tämä tutkimustulos on ristiriidassa osan aiemmasta tutkimuksesta kanssa, jossa on todettu lastenlasten hoidon olevan positiivinen kokemus ikääntyneille aasianamerikkalaisille.

Lastenhoidon lisäksi ikääntyneet maahanmuuttajat antavat lapsilleen sosiaalista tukea neuvojen ja ehdotusten muodossa liittyen muun muassa työelämään. He saattavat kokea, että lapset ovat liian kiireisiä kuuntelemaan ja ottamaan vastaan heidän tukeaan. Ikääntyneet antavat emotionaalista tukea esimerkiksi kuuntelemalla lastensa huolia. (Liou & Shenk 2016:300.) He saattavat antaa taloudellista tukea perheilleen, myös kotimaassa oleville perheenjäsenille. Wangin ym. mukaan osalle haastatelluista rahan lähettäminen kotimaassa oleville on voimaannuttavaa, koska he auttavat muita. Kyseisessä tutkimuksessa ikääntyneet naiset ovatkin arjessa enemmän tuen antajia kuin vastaanottajia. (Wang ym. 2017:488.) Heikkisen mukaan ylijärjestyneet verkostot eli yhteydenpito kotimaassa oleviin perheenjäseniin, sukulaisiin ja ystäviin on tärkeä sosiaalisen kohtaamisen muoto ikääntyneille maahanmuuttajille. Yhteyttä pidetään kirjeitse, puhelimitse ja internetin avulla. Näissä verkostoissa vaihdetaan kuulumisia entisen kotimaan tapahtumista ja jokapäiväisistä asioista, vaikkapa lastenlasten kasvusta. Entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneille ikääntyneille on tärkeää pitää yhteyttä myös edesmenneisiin sukulaisiin ja ystäviin. Edesmenneet koetaan edelleen tärkeiksi ihmisiksi, joihin halutaan olla yhteydessä esimerkiksi muistelemalla heitä heidän kuolinpäivinä ja vieraillemalla haudoilla, jos se on mahdollista. (Heikkinen 2015:50—51.)

Kaltoinkohtelu perheissä on sen uhreille herkkä aihe, eikä sitä useinkaan raportoida viranomaisille. Palvelut, esimerkiksi kielikurssit, saattavat olla kaltoinkohdellulle ikääntyneelle maahanmuuttajalle ainut väylä avun hakemiseen. Kielitaidon ja sosiaalisten verkostojen puute estävät avun saamista. (Stewart ym. 2011:25.) Alvi & Zaidi (2017) tuovat esiin tutkimuksessaan ikääntyneiden eteläaasialaisten naisten elämänlaadusta sen, että ikääntyneet ovat yleisestikin riskissä tulla kaltoinkohdeiksi ja erityisen suuri tämä riski on naisten kohdalla. Avun hakemista estää pelko kaltoinkohtelun pahenemisesta, taloudellinen riippuvaisuus kaltoinkohtelijasta ja epäluulo viranomaisia kohtaan. Maahanmuuttajanaisten kohdalla vähemmistöön kuulumisen lisää avun hakemisen haasteellisuutta. Kaltoinkohtelun uhri voi pelätä oman ryhmän leimautumista eikä halua tuoda häpeää perheelle. Saatetaan uskoa, että naisen kuuluu ”kärsiä hiljaisuudessa”. (Alvi & Zaidi

2017:161—162.) Kaltroinkohtelu voi sisältää fyysisen tai psyykkisen väkivallan ohella taloudellista väkivaltaa, aikuiset lapset tai puoliso voivat ottaa ikääntyneen rahat omaan käyttöönsä (Alvi & Zaidi 2017:162). Ikääntyneen aikuiset lapset eivät välttämättä puutu puolison harjoittamaan kaltroinkohteluun, koska eivät halua sekaantua vanhempiansa avioliittoon ja kunnioittavat isäänsä perheen päänä (Wang ym. 2017:490).

6.3 Arvojen muutos

Arvot ovat asenteita, jotka tiedon ja tunteiden lisäksi ohjaavat yksilön valintoja ja tekoja joko tietoisesti tai tiedostamatta. Yhteiskunnassa vallitsevat normit rakentuvat arvoille. (Tieteen termipankki n.d.) Maahanmuutto ja uuteen kulttuuriin sopeutuminen johtavat yksilön arvojen muuttumiseen ainakin jossain määrin. Tämä arvojen muutos vaikuttaa saatuun ja annettuun sosiaaliseen tukeen. Lioun ja Shenkin mukaan kiinalaistaustaisten ikääntyneiden odotukset lasten kunnioitukselle vanhempiaan kohtaan ja vanhempien velvollisuuksille saattavat muuttua uudessa asuinmaassa. Etenkin ikääntyneet, jotka ovat opiskelleet ja hankkineet työkokemusta nykyisessä asuinmaassaan, omaksuvat useammin Yhdysvalloissa vallitsevia individualistisia arvoja. Tällöin he ymmärtävät lastensa kiireistä elämäntapaa, eivätkä odota suurta tukea lapsiltaan. Näillä ikääntyneillä on hyvä kielitaito, he eivät tarvitse tukea tulkkauksessa, toimeentulossa tai liikkumisessa. (Liou & Shenk 2016:303.) Guo ym. taas osoittavat tutkimuksessaan ikääntyneiden kiinalaistaustaisten vanhempi-lapsisuhteesta, että ikääntyneiden odotukset lapsilta saadulle kunnioitukselle ja tuelle pysyivät melko korkeina huolimatta suuresta muutoksesta kulttuurisessa ja sosiaalisessa ympäristössä. Vaikka lapsilla on vanhempiaan parempi kielitaito sekä sosiaaliset ja taloudelliset resurssit, ikääntyneet vanhemmat yhä odottavat lapsiltaan kunnioitusta. Olisi tärkeää, että nuorempi sukupolvi käytännön tuen lisäksi ottaisi ikääntyneet mukaan päätöksen tekoon ja kysyisi näiltä neuvoa. Näin ikääntyneet kokisivat edelleen olevansa merkityksellisiä ja kunnioitettuja perheenjäseniä. (Guo ym. 2016:1477.)

Kulttuurissa vallitsevat arvot vaikuttavat odotuksiin sosiaalisesta tuesta. Stanaway, Kendig, Blyth, Cumming & Naganathan (2011) tuovat esiin italialaisen ja australialaisen kulttuurin erot. Italialainen yhteisöllinen kulttuuri luo suurempia odotuksia muilta saatavalle tuelle kuin australialainen individualistisempi kulttuuri. Ikääntyneiden italialaistaustaisten lapset ovat omaksuneet australialaisia arvoja, mikä voi johtaa ristiriitoihin sukupolvien välillä. Italialaistaustaiset ikääntyneet miehet saattavat arvioida saamansa sosiaalisen tuen pienemmäksi kuin australialaiset, koska heillä on erilaiset odotukset tuelle.

Stanawayn. ym. mukaan lapsuudessa omaksuttujen arvojen muutos ei ole suuri italia-laistaustaisten ikääntyneiden miesten kohdalla, vaikka nämä olisivat asuneet kauan Australiassa. (Stanaway, Kendig, Blyth, Cumming & Naganathan 2011:216—217.)

Koreanamerikkalaisten ikääntyneiden aikuisten lasten haastattelut tuovat esiin arvojen muutoksen kaikissa sukupolvissa. Korealaisessa kulttuurissa on ollut itsestäänselvyys, että lapset huolehtivat ikääntyneistä vanhemmistaan ja yleensä ottavat nämä luokseen asumaan. Periaatteessa suurin vastuu on vanhimmalla pojalla, mutta käytännön hoito on yleensä tyttärien vastuulla. Tyttäret antavat vanhemmilleen usein käytännön avun lisäksi emotionaalista tukea, esimerkiksi ilmaisevat arvostavansa vanhempiansa uhrauksia ja kuuntelevat näiden huolia. Perinteisesti tyttärillä on velvollisuus huolehtia myös appivanhemmistaan, tähän ei kuitenkaan nykypäivänä välttämättä olla valmiita. Aikuisien lasten mukaan vanhemmat ovat uhranneet oman elämänsä taloudellisesti lastensa eteen. Lapset näkevät huolenpidon takaisin maksuna vanhempien tekemistä uhrauksista. Osalla haastatelluista huolenpidon tarjoaminen ei ole niinkään oma valinta, vaan kulttuurin odotuksien sanelemaa. Tähän saattaa liittyä painostusta suvun muiden jäsenten taholta. (Yoo & Kim 2010:171—172.) Ikääntyneiden aikuiset lapset tuovat esiin sukupolvien välisiä ristiriitoja ja jännitystä liittyen vanhemmista huolehtimiseen. Osa haastatelluista kokee vahvaa ristiriitaa kulttuurista nousevien odotusten ja omien resurssiansa välillä. Haastatellut kokevat epävarmuutta siitä, miten suuren huolenpitäjän roolin he ovat tulevaisuudessa valmiita ottamaan. Useimmiten vanhemmat ja lapset eivät juurikaan keskustele tästä etukäteen. (Yoo & Kim 2010:178.) Osa ikääntyneistä haluaa elää mahdollisemman itsenäisesti vanhanakin, eikä halua olla taakaksi lapsilleen. Ikääntyneet itse tiedostavat huolenpitoa koskevien arvojen muutoksen lastensa kohdalla ja pyrkivät sopeutumaan siihen. (Yoo & Kim 2010:173.) Ikääntyneet joutuvat uuteen tilanteeseen, jossa heidän täytyy ymmärtää muuttuvia arvoja ja lastensa ajallisia ja taloudellisia resursseja. Perheiden lisäksi merkittäviä sosiaalisen tuen antajia ovat korealaisten maahanmuuttajien omat uskonnolliset yhteisöt, jotka tarjoavat omankielisiä ja syrjinnästä vapaita turvapaikkoja (Yoo & Kim 2010:179.)

Alvin ja Zaidin (2017) tutkimuksessa ikääntyneiden eteläaasialaistaustaisten naisten elämänlaadusta Kanadassa tuodaan esiin eteläaasialaisten kulttuurien hierarkisuus, patriarkalisuus ja yhteisöllisyys. Tutkimuksen osallistujat kokevat ristiriitaa näiden arvojen ja nykyisen kotimaansa arvojen välillä. He ovat huolissaan perheenjäsentensä, erityisesti lastenlasten arvojen muuttumisesta länsimaiseen suuntaan. (Alvi & Zaidi 2017:158.) Heikkisen mukaan arjen toimissa nykyisen asuinmaan ja lähtömaan tavat ja tottumukset

limittyvät. Ikääntyneet ovat valinneet itselleen suomalaisesta kulttuurista tutuimmat ja toimivimmat osat kuitenkin säilyttäen omaa kulttuuriaan. (Heikkinen 2015:50.)

6.4 Kielitaito

Kaikissa yhdeksässä tutkimuksessa tulee esiin kielitaidon merkitys ikääntyneiden maahanmuuttajien elämänlaadun kannalta. Kielitaidon puutteet vaikeuttavat sosiaalisen tuen saamista monin eri tavoin, ne myös lisäävät tuen tarvetta. On vaikeaa tutustua kantaväestön edustajiin, esimerkiksi naapureihin, jos ei ole yhteistä kieltä. Kielitaidon puute lisää eristäytymistä muista ja ulkopuolisuuden kokemista. Se voi johtaa yksinäisyyteen ja ystävyysuhteiden vähyyteen. Ystävyysuhteissa annettu sosiaalinen tuki on merkittävää muun muassa depression ehkäisijänä. Roh, Soonhee, Yeon-shim, Kyoung Hag, Tazuko, & Grace (2015) ovat tutkineet ystävien, depression ja elämään tyytyväisyyden yhteyttä ikääntyneiden koreanamerikkalaisten kohdalla. Heidän mukaansa ystäviltä saatu sosiaalinen tuki on paljon merkittävämpää depression ehkäisyn kannalta kuin perheenjäseniltä saatu. (Roh, Soonhee, Yeon-shim, Kyoung Hag, Tazuko, & Grace 2015:1095.) Kielitaidon puute aiheuttaa riippuvuutta muiden avusta, ikääntynyt saattaa tarvita esimerkiksi terveyspalveluita käyttäessään perheenjäsenensä tulkiksi (Liou & Shenk 2016:301). Lapset ovat saattaneet toimia jo aiemmin ”vanhempina vanhemmilleen”, johon tuen paremmasta kielitaidosta ja nykyisen asuinmaan kulttuurin ja yhteiskunnan tuntemuksesta. Lapset ovat tottuneet antamaan vanhemmilleen käytännöllistä sosiaalista tukea, usein he ovat toimineet perheen ”puhemiesinä” tulkaten vanhemmilleen palveluissa ja erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Aikuisina he edelleen auttavat vanhempiaan täyttämään lomakkeita ja ymmärtämään viranomaisten päätöksiä. (Yoo & Kim 2010:174.) Ikääntyessä maahanmuuttajien kielitaito saattaa jopa huonontua vanhenemiseen liittyvien kognitiivisten muutosten vuoksi (Stanaway ym. 2011:216).

Kielitaidon puute estää pääsyä palveluiden käyttäjäksi. Lioun ja Shenkin (2016) tutkimuksessa ikääntyneiden kiinalaistaustaisten maahanmuuttajien sosiaalisesta tuesta todetaan, että jopa 60 prosenttia tutkimuksen osallistujista koki kielitaidon puutteen estävän tutustumista kantaväestöön kuuluviin ja haittaavan palveluihin hakeutumista (Liou & Shenk 2016:302). Oikean tiedon puuttuessa maahanmuuttajilla saattaa olla paikkansa pitämättömiä uskomuksia heidän elämänsä vaikuttavista laeista ja palveluista (Wang ym. 2017:492; Stewart ym. 2011:28).

6.5 Palvelut

Joidenkin ikääntyneiden maahanmuuttajien kohdalla palvelut voivat olla melkeinpä ainoa sosiaalinen kontakti ja näin ollen tuen antaja. Tähän voi olla syynä se, ettei ole perhettä ole tai välit perheeseen ovat tulehtuneet. Mielenterveyden ongelmat ja jääminen ilman niiden hoitoa aiheuttavat myös sosiaalista eristäytymistä. Sosiaalisten kontaktien puute lisää masennuksen ja koti-ikäväntunteita. (Stewart ym. 2011:25.) Kielitaidon puute vaikeuttaa tiedon saantia palveluista, saatetaan esimerkiksi uskoa, että kaikille tarkoitettujen vanhuspalvelut eivät kuulu maahanmuuttajille. Ikääntyneillä voi olla negatiivisia kokemuksia palveluista, voidaan kokea, että ei tulla kuulluksi eivätkä palveluissa työskentelevät anna tukea esimerkiksi syrjintäkokemuksiin. Ikääntyneiden maahanmuuttajien palveluiden käyttämiseen voivat vaikuttaa myös kulttuurilliset uskomukset, ei haluta kertoa perheen asioita ulkopuolisille. (Stewart ym. 2011:26.) Wangin ym. tutkimuksessa ikääntyneet vietnamimerikkalaiset naiset ilmaisevat tyytyväisyyttä saamiinsa palveluihin, mutta samanaikaisesti he pelkäävät viranomaisten loukkaavan heidän yksityisyyttään (Wang ym. 2017:490). Jos ikääntynyt ei ole aiemmin hakenut apua viranomaisilta ongelmiinsa, hänen voi olla vaikea hakea palveluita. Pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla on usein huonoja kokemuksia lähtömaansa viranomaisista, tämä voi lisätä epäluuloa palveluja kohtaan. (Stewart ym. 2011:26.) Guon ym. mukaan tarvittaisiin kulttuurisensitiivisiä palveluita, joilla tuetaan maahanmuuttajaperheissä annettavaa informaalista hoivaa. Pitäisi myös lisätä maahanmuuttajaperheiden tiedonsaantia jo olemassa olevista palveluista. (Guo ym. 2016:1477.)

Heikkinen toteaa maahanmuuttajavanhusten jäävän usein muun muassa päivätoiminnan ulkopuolelle kielitaidottomuuden vuoksi, samoin omaishoitajien on vaikea pitää vapaapäiviä, koska kielitaidotonta omaishoidettavaa ei haluta jättää muiden hoitoon. Usein tämä aiheuttaa vaikeuksia ikääntyneen henkilön omaisen täysipainoiseen osallistumiseen työelämään. (Heikkinen 2015:70—71.) Informaalissa auttamisessa ongelmaksi voi muodostua auttajan itsensä jääminen ilman tukea sekä muiden tukitoimien puute, jolloin apua annetaan paineen alla ja se on riittämätöntä (Knif 2012:92). Järjestelmän vieraus ja kielitaidottomuus voivat aiheuttaa sen, että ikääntyneen on vaikea ottaa apua vastaan muilta kuin perheenjäseniltään (Heikkinen 2015:24). Vaikka ikääntyneellä maahanmuuttajalla olisikin tietoa palveluista, tarvitsee moni heistä lisää uskallusta viedä asioitaan eteenpäin ja näin toteuttaa omaa toimijuuttaan. Syrjintäkokemukset voivat vaikuttaa laimauttavasti ja ehkäistä itsenäistä toimintaa. (Heikkinen 2015:65.)

Heikkinen käyttää tutkimuksessaan aineistona haastattelujen lisäksi kuntien vanhuspoliittisia ohjelmia sekä kotouttamisohjelmia. Asiakirja-aineistosta nousee esiin kielen oppimisen tärkeys kotoutumisessa. Kielenopetusta on tarjolla kunnissa hyvin vaihtelevasti. Kunnissa peräänkuulutetaan henkilökunnan koulutuksen tarvetta monikulttuurisuuteen liittyen ja ikääntyneiden maahanmuuttajien palvelujen kehittäminen nähdään tulevaisuuden haasteena. Asiakirja-aineistossa korostetaan yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa, järjestöjen asiantuntemusta halutaan käyttää kunnallisten palveluiden kehittämiseen. (Heikkinen 2015:56.)

Uskonnolliset yhteisöt ovat usein tärkeitä sosiaalisen tuen lähteitä ikääntyneille maahanmuuttajille. Lioun ja Shenkin mukaan kirkkojen tulisi luoda ympäristöjä, jotka rohkaisevat tuen vaihtamiseen sukupolvien välillä. Vastavuoroinen tuki lisää ikääntyneiden psykologista hyvinvointia ja vahvistaa sosiaalisia siteitä. (Liou & Shenk 2016:306.) Lioun ja Shenkin tutkimuksen osallistujilla kirkko toimii ”mini Kiinana”, joka tarjoaa tutun ja hyväksyvän kulttuurisen ympäristön. Pidempään maassa asuneet kielitaitoiset seurakuntalaiset antavat sosiaalista tukea muille. Uskonnollisten yhteisöjen piirissä sosiaalinen tuki voi olla monen muotoista, esimerkiksi kuljetusta tai emotionaalista tukea. (Liou & Shenk 2016:302.) Myös Yoo ja Kim tuovat esiin kirkkojen merkityksen turvapaikkana syrjinnältä ja kieleen sekä kulttuuriin liittyviltä esteiltä. Kirkot tarjoavat erilaisia ohjelmia ja palveluita eri ikäisille koreanamerikkalaisille. Kirkkojen tarjoama sosiaalinen tuki voi merkittävästi auttaa koreanamerikkalaisia perheitä ikääntyneiden perheenjäsenten huolenpidossa. (Yoo & Kim 2010:179.)

Stewartin ym. mukaan ikääntyneiden maahanmuuttajien palveluita tulisi kehittää huomioimalla ikääntyneiden omat käsitykset palvelutarpeistaan ja perheenjäsenten ottamisella mukaan kehittämiseen. Olisi tärkeää, että palveluissa työskentelisi eri kulttuuritaustaisia työntekijöitä, tämä vähentäisi kieliongelmia ja lisäisi palveluiden kulttuurisensitiivisyyttä. Palveluihin liittyvässä tiedottamisessa tulisi kiinnittää huomiota helppolukuisuuteen ja kuvien käyttöön. Stewartin ym. mukaan ikääntyneille maahanmuuttajille tulisi luoda vertaistukiryhmiä ja tulisi huolehtia kuljetuksesta palveluihin. Näiden lisäksi tulisi kehittää yhteistyötä eri palveluntarjoajien välillä. (Stewart ym. 2011:29.)

7 Johtopäätökset

Tiivistettynä tulokset vastaavat tutkimuskysymyksiin seuraavalla tavalla:

1. Mitä sosiaalista tukea ikääntyneet maahanmuuttajat antavat ja vastaanottavat sosiaalisissa verkostoissaan?

Ikääntyneet maahanmuuttajat saavat arjessaan paljon käytännön tukea omilta perheenjäseniltään. He saavat tukea muun muassa liikkumisessa, toimeentulossa, asumisessa ja käyttäessään palveluita. Perheenjäsenten lisäksi tukea saadaan ystäviltä ja sukulaisilta, usein tukea vaihdetaan myös kotimaassa asuvien kanssa. Tämä tuki on muun muassa emotionaalista, taloudellista tai tiedollista. Kotimaassa asuvat mahdollistavat tiedon välittymistä lähtömaan yhteiskunnan ja oman suvun asioista. Lisäksi sosiaalista tukea saadaan eri palveluissa.

Ikääntyneet maahanmuuttajat ovat myös sosiaalisen tuen antajia verkostoissaan. He antavat perheenjäsenilleen taloudellista, emotionaalista ja käytännön tukea, esimerkiksi hoitamalla lapsenlapsiaan. Ikääntyneet naiset saattavat toimia jopa kokopäiväisinä lastenhoitajina lapsenlapsilleen näiden vanhempien ollessa töissä. Ikääntyneet antavat myös ikätovereilleen sosiaalista tukea muun muassa uskonnollisissa yhteisöissä.

2. Mitkä tekijät vaikuttavat ikääntyneiden maahanmuuttajien sosiaalisen tuen tarpeeseen ja sen saamiseen?

Sosiaalisen tuen tarpeeseen ikääntyneillä maahanmuuttajilla vaikuttavat toimintakyvyn lasku ikääntymisen takia sekä kielitaidon ja kulttuurintuntemuksen puutteet. Eri sukupolvien arvojen muutos vaikuttaa sosiaalisen tuen antamiseen ja saamiseen perheissä. Kielitaidottomuus vaikeuttaa sosiaalisen tuen saamista kantaväestöön kuuluvilta tai palveluista. Tiedon saanti tarjolla olevista palveluista on heikkoa kielitaidon puutteiden vuoksi. Heikko kielitaito vaikeuttaa julkisten liikennevälineiden käyttöä ja sitä kautta vähentää mahdollisuuksia käyttää palveluja.

Maahanmuutto pienentää sosiaalisia verkostoja ja näin ollen niissä tapahtuvaa sosiaalista tukea. Toisaalta muiden tukiverkostojen pienentyessä ikääntyneen odotukset perheessä annettavalle tuella saattavat kasvaa. Verkostot yksipuolistuvat ja kielitaidottomuus vaikeuttaa monipuolisten verkostojen luomista.

Aineistosta nousi esiin myös sukupuolinormatiivisuuden vaikutus ikääntyneiden maahanmuuttajanaisten hyvinvointiin. Sukupuolinormatiivisuuden mukaan eri sukupuolilla on sukupuolelleen tyypillisiä ominaisuuksia, ja normit määräävät esimerkiksi, miten yksilön tulisi ajatella, käyttäytyä tai pukeutua. Sukupuolinormit ohjaavat käsityksiä siitä, miten eri sukupuolia olevien ihmisten tulisi tehdä elämässään. (Seta n.d.) Ikääntyneet maahanmuuttajanaiset yrittävät usein toimia sosiaalisten odotusten mukaisesti hoivanantajina perheissään, esimerkiksi hoitamalla lapsenlapsiaan. Tämä hoivatyö saattaa kuitenkin olla heille kuormittavaa ja vähentää heidän hyvinvointiaan.

8 Pohdinta

8.1 Tulokset

Tuloksissa näkyy sosiaalisen tuen kompleksisuus. Se on tärkeää toimintakyvyn ja elämänlaadun kannalta, mutta toisaalta se voi aiheuttaa riippuvuutta ja voimattomuuden tunteita. Sarvimäen (2007) mukaan ikääntyessä tapahtuva toimintakyvyn lasku voi olla uhka ihmisen itsekunnioitukselle. Tämä voi johtaa minäkuvan muutokseen avuttoman vanhuksen kuvaksi. Minäkuvan muutos voi johtaa elämänlaatuun vaikuttavaan masennukseen. Kuitenkin ikääntyneellä voi olla alueita, joissa hän voi tuntea itsensä tarpeelliseksi ja kyvykkääksi. Ikääntynyt saattaa tarvita tukea näiden alueiden löytämisessä. (Sarvimäki 2007:53.) Olisikin tärkeää, että ikääntyneiden maahanmuuttajien vastaanottama sosiaalinen tuki ei olisi heitä passivoivaa, vaan pikemminkin lisäisi heidän omaa toimintakykyään ja itsenäistä selviytymistään.

Eri sukupolvien asuminen yhdessä kyllä lisää sosiaalista tukea, muttei välttämättä paranna perheenjäsenten välisiä suhteita. Aikuiset lapset voivat kokea ristiriitaa huolenpidon velvollisuuden ja omien resurssiensa välillä. Tuloksissa nousee esiin keskusukupolven aseman haasteellisuus, he antavat tukea sekä omille vanhemmilleen että lapsilleen. Tämä voi olla kuormittavaa, eikä välttämättä lisää heidän omaa hyvinvointiaan. Keskusukupolvi voi kokea odotuksia ja vaatimuksia oman yhteisönsä taholta liittyen vanhemmista

huolehtimiseen. Sukupolvien yhteisasuminen saattaa jopa altistaa ikääntyneen kaltoin-kohtelulle. Läheistään hoitavien maahanmuuttajien palvelutarve tulisi huomioida nykyistä paremmin. Hakalan ja Ratia-Nummelinin (n.d) mukaan omaishoito virallisena käsitteenä voi olla maahan muuttaneille vieras, eivätkä he tunne sitä tukevaa palvelujärjestelmää. Ei välttämättä tulla edes ajatelleeksi, että omaishoivan tukemiseen voi saada palveluita. Perheiden sisäiset hoivatilanteet tulisikin huomioida jo kotouttamisvaiheessa. Kulttuurisensitiivisillä hoivapalveluilla voidaan tukea työn ja omaishoidon yhdistämistä ja maahanmuuttajataustaisten työllistymistä. (Hakala & Ratia-Nummelin n.d.) Ikääntyneet maahanmuuttajat tulisi saada mukaan esimerkiksi ikääntyneiden päivätoimintaan, tämä kuitenkin edellyttää asiakkaiden tarpeiden huomioimista. Säikkän (2020) mukaan toimintaa on eriytettävä asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Esimerkiksi heikosti suomea puhuva ikääntynyt ei hyödy vaikkapa suomenkielisestä visailusta, mutta hänelle voidaan tarjota muuta toimintaa visailun aikana. Toiminnan eriyttäminen edellyttää sitä, että työntekijöillä on tietoa asiakkaan henkilökohtaisista tarpeista sekä kulttuurisesta taustasta. (Säikkä 2020:15.)

Tuloksissa nousee esiin sosiaalisen tuen vastavuoroisuus. Ikääntyneet maahanmuuttajat ovat merkittäviä tuen antajia perheissään ja yhteisöissään, esimerkiksi kirkoissa. Tämä annettu tuki voi olla voimaannuttavaa, mutta se voi myös kuormittaa ikääntyneitä eikä se aina lisää heidän hyvinvointiaan. Jatkuva lastenlasten hoito voi olla ikääntyneelle raskasta, vaikka se toisaalta on monille positiivinen kokemus. Ikääntyneiden maahanmuuttajien kohdalla tulisi muistaa, että he ovat heterogeeninen ryhmä. Ikääntyneet nähdään usein vain avun ja tuen tarvitsijoina, vaikka he ovat usein merkittäviä tuen lähteitä omissa sosiaalisissa verkostoissaan. Ei tulisi myöskään olettaa, että yhteisöllisestä ja perhekeskeisestä kulttuurista muuttaneet ikääntyneet automaattisesti haluaisivat asua lastensa kanssa tai että perhe huolehtii heistä vanhuudessa. Tämä ei kaikissa tapauksissa ole ikääntyneen tai hänen perheensä etu. Palveluasumista on kehitettävä vastaamaan vähemmistöryhmiin kuuluvien ikääntyneiden tarpeisiin. Suomessa palveluasumisen kehittäminen ikääntyneiden maahanmuuttajien tarpeiden kannalta on vielä alkutekijöissä ja tarve näille palveluille tulee lisääntymään voimakkaasti. Olisikin tärkeää ohjata resursseja ja osaamista näiden palveluiden kehittämiseen jo nyt. Ikääntyneitä maahanmuuttajia ei tulisi nähdä yksioikoisesti perhekeskeisten kulttuurien edustajina ja olettaa, että perheet pitävät heistä huolta. Vanhuspalveluissa työskenteleviä tulisi kouluttaa monikulttuuristen asiakkaiden kohtaamiseen keskittyen esimerkiksi kulttuurisensitiivisyyteen ja selkokielen käyttöön.

Tuloksissa tulee voimakkaasti esiin kielitaidon merkitys sosiaalisen tuen tarpeen ja saamisen kannalta. Kielitaidottomuus eristää ikääntyneen sosiaalisista suhteista kantaväestöön kuuluvien kanssa ja vaikeuttaa palveluiden käyttöä. Ikääntyneille maahanmuuttajille tulisi järjestää omia kielikursseja, koska heidän oppimisvalmiutensa eivät usein ole samat kuin nuoremmilla. Tällaisia ryhmiä on jo jonkin verran, esimerkiksi Kontulan palvelukeskuksessa toimii työväenopiston järjestämiä suomen kielen ryhmiä ikääntyneille maahanmuuttajille. Oilimon (2017) mukaan iäkkäille on löydettävä heille sopivat kielenopetuksen tavat, muun muassa puuttuvaa luku- ja kirjoitustaitoa voidaan ensin harjoitella omalla äidinkielellä. Opetuksessa täytyy käyttää riittävästi aikaa ja hyödyntää yhteistä toimintaa suomalaisten kanssa sekä oppimateriaaleja ja menetelmiä tulee kehittää pitkäjänteisesti. (Oilimo 2017.) Ikääntyneille tarkoitetut kielikoulutuksetkin saattavat olla liian vaativia, edetään liian nopeasti ja kurssi on lyhyt. Pakolaisissa ja turvapaikanhakijoissa on paljon luku- ja kirjoitustaidottomia, erityisesti naisia. (Törmä ym. 2014:102.)

Tuloksissa näkyy se, että ikääntyneellä maahanmuuttajalla olisi hyvä olla sosiaalisissa verkostoissaan sekä saman kulttuuritaustan omaavia että kantaväestöön kuuluvia ihmisiä. Tällainen monipuolinen verkosto tukee sekä nykyiseen asuinmaahan kotoutumista että synnyinmaan kulttuurin säilymistä. Suhteet kantaväestöön ovat tärkeitä kotoutumisen ja kuulumisen tunteen syntymisen kannalta. Tämä edellyttää yhteisöiltä turvallista ja erilaisuutta hyväksyvää ilmapiiriä. Palveluilla voidaan vaikuttaa tähän, esimerkiksi luomalla yhteisiä julkisia tiloja, joissa eri ryhmät kohtaavat luontevasti. Helsingissä tällaisina tiloina toimivat muun muassa asukastalot ja palvelukeskukset sekä erilaisten järjestöjen tilat. Niiden toiminnan myötä maahanmuuttajat voivat integroitua myös koko väestölle suunnattuihin palveluihin. Jos ikääntyneellä maahanmuuttajalla on valtaväestöön kuuluvia ystäviä, heiltä voi saada käytännöllistä tukea esimerkiksi asiointissa viranomaisten kanssa. Sen lisäksi he voivat auttaa kulttuurin ymmärtämisessä ja kielen oppimisessa.

Osittain tässä opinnäytetyössä esiin tulleet tulokset pitävät paikkansa kaikkien ikääntyneiden kohdalla. Toimintakyvyn lasku ja riippuvuuden lisääntyminen kuuluvat useimpien ihmisten vanhuuteen. Merkittävää on se, että maahanmuuttoon liittyvät tekijät lisäävät ikääntyneiden maahanmuuttajien haavoittuvuutta ja tuen tarvetta. Törmän ym. (2014) mukaan heidän taloudellinen tilanteensa on usein heikko ja he kohtaavat kielteisiä asenteita. Palveluissa tarvitaan aikaa, omankielistä neuvontaa, kulttuurisidonnaista tarjontaa sekä mahdollisuuksia oman uskonnon harjoittamiseen. (Törmä ym. 2014:104.) Palveluilla voidaan tukea sekä ikääntyneitä että heidän aikuisia lapsiaan. Palveluiden tavoit-

teena voi olla yksinäisyyden torjuminen sekä yhteisöllisyyden, osallisuuden ja vertais-
tuen lisääminen. Edellä mainittujen tavoitteiden saavuttaminen lisää yksilön saamaa so-
siaalista tukea. Ikääntyneet maahanmuuttajat voivat jakaa erilaisissa vertaisryhmissä yh-
teisiä sukupolvikokemuksia sekä kokemuksia sopeutumisesta nykyiseen kotimaahansa,
ja samalla he antavat toisilleen sosiaalista tukea (Saarenheimo & Suutama 2008:469).
Ikääntyneiden maahanmuuttajien palveluohjauksella lisätään heidän tietämystään kun-
nan vanhus- ja vapaa-ajan palveluista ja ymmärrystä omista oikeuksista kuntalaisina.
On määriteltävä nykyistä paremmin, kenen vastuulla iäkkäiden maahanmuuttajien pal-
veluohjaus on. (Rönkkö 2019:24.) Ikääntyneet maahanmuuttajat ovat ryhmä, jonka pal-
veluntarve tulee kasvamaan tulevaisuudessa merkittävästi. Siksi Suomessakin tulisi
suunnata tutkimusta heidän erityistarpeisiinsa ja siihen, miten niihin pystytään vastaa-
maan.

8.2 Luotettavuus

Kaikessa tieteellisessä toiminnassa on noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä. Siihen
kuuluu rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä sekä muiden tutkijoiden työn
huomioon ottaminen ja asianmukainen viittaaminen. Tutkimus tulee raportoida tieteelli-
selle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. (Tutkimusetiikka n.d.) Olen noudatta-
nut opinnäytetyössäni rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta sekä viitannut muiden töi-
hin asianmukaisesti Metropolian viittausohjeita noudattaen. Tutkimustoiminnan luotetta-
vuutta voidaan tarkastella reliabiliteetin ja validiteetin avulla. Reliabiliteetti tarkoittaa tu-
lostien pysyvyyttä ja validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkitaan oikeita asioita. (Kananen
2015:343.) Olen raportoinut käyttämäni haut, joten niiden toistaminen ja samojen tulostien
saaminen on mahdollista. Validiteetin kannalta oleellista on se, että löytämäni teemat
ikäntyneiden maahanmuuttajien sosiaalisesta tuesta ovat merkittäviä aiheen kannalta,
ja etten ole sivuuttanut tärkeitä teemoja.

Tutkimustoiminnan luotettavuutta lisää aineiston syntymisessä, purkamisessa ja analy-
soimisessa käytettyjen periaatteiden kuvaaminen mahdollisimman hyvin. Tutkimus on
aina tutkijan tekemä rakennelma ja se on yhdenlainen versio tutkittavasta aiheesta, eli
se ei tarjoa objektiivista tietoa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tutkimuspro-
sessin huolellinen raportointi mahdollistaa vertaisarvioinnin, eli ryhmittelyn ja tulkinnan
ulkopuolisen tarkistuksen. Ilman tätä dokumentaatiota on mahdotonta arvioida johtopää-
tösten oikeellisuutta. (Kananen 2015:353.) Olen kuvannut aineiston haun ja analysoinnin

mahdollisimman tarkasti käyttäen apuna taulukoita liitteissä. Hakustrategiaa suunnitlessani huomioin opinnäytetyöhön käytettävissä olevat resurssit ja pyrin löytämään tutkimuskysymykseen vastaavia oleellisia tutkimuksia. Käytin AND- ja OR-operaattoreita sekä sanojen katkaisua. Suomen kielen osalta käytin YSA asiasanoja. Suomenkielisissä hauissa tuli esiin tutkimustiedon vähyys, joten tutkimusten rajaaminen oli helppoa. Englanninkielisissä hauissa ProQuestissa käyttämäni haku ”social support” and elderly and immigrant tuotti 2015 tulosta. Tämä oli ongelmallista, koska käytettävissä olevilla ajallisia resursseilla ei ollut järkevää käydä näitä kaikkia läpi. Päädyin tarkastelemaan otsikotasolla 300 ensimmäistä, koska tulokset oli järjestetty niiden merkittävyyden mukaan. Tuloksia läpikäydessä huomasin, että mitä pidemmälle pääsin, sitä vähemmän ne liittyivät tutkimuskysymyksiini. En löytänyt tapaa tarkentaa kyseistä hakuja, jolloin olisin voinut saada paremmin käsiteltävissä olevan määrän tutkimuksia.

Hakustrategian kohdalla opinnäytetyöni luotettavuuteen vaikuttaa se, olenko saanut käyttämälläni hauilla etsittyä oleelliset tutkimukset vai onko jotain tärkeää jäänyt ulkopuolelle. Luotettavuutta heikentää se, että hain vain suomen- ja englanninkielisiä tutkimuksia ja vain sellaisia, jotka oli mahdollista saada ilmaiseksi. Metropolian kirjasto on hankkinut useiden tietokantojen käyttöoikeudet, tämä laajensi mahdollisuutta käyttää eri tietokantoja. Edellä mainituista syistä en ole välttämättä saanut käyttööni kaikkea oleellista tutkimustietoa opinnäytetyöni aiheesta. Tutkimusten luotettavuutta arvioin lukemalla tutkimusten luotettavuusarviot. Opinnäytetyöni on narratiivinen yleiskatsaus, joten aineiston ei tarvitse olla yhtä järjestelmällisesti seuloitu kuin systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa. Tavoitteenani on ollut tiivistää aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja tehdä niistä kuvailuva synteesi. Päädyin käyttämään aineistolähtöistä sisällönanalyysiä teorialähtöisen sijaan, koska halusin olla mahdollisimman avoin aineistosta löytyville asioille. Pyrin siihen, etten tarkastelisi sitä ennakkokäsitysteni valossa vaan mahdollisimman objektiivisesti.

Olen löytänyt aineistosta ikääntyneiden maahanmuuttajien sosiaaliseen tukeen liittyviä oleellisia seikkoja. Kuitenkaan opinnäytetyöni tulokset eivät ole suoraan siirrettävissä Suomeen, koska mukana on vain yksi suomalainen tutkimus. Tämä johtuu siitä, että aiheetta ei ole juurikaan tutkittu täällä. Mukaan valitsemisani kansainvälisissä tutkimuksissa painottuu aasialaistaustaiset maahanmuuttajat, peräti kuusi yhdeksästä mukaan valitusta tutkimuksesta käsittelee heitä. Osa tutkimuksen tuloksista koskee oletettavasti kaikkia maahanmuuttajaryhmiä, muun muassa kielitaidon merkitys sosiaalisen tuen kannalta, mutta osa taas saattaa olla kulttuurisidonnaisia. Tällaisia voivat olla ainakin osittain perhesuhteisiin liittyvät seikat. Myös asuinmaan kulttuuri vaikuttaa sosiaaliseen tukeen,

esimerkiksi Yhdysvaltojen suomalaisesta poikkeava sosiaaliturvajärjestelmä lisää sosiaalisen tuen tarvetta taloudellisen tuen kohdalla. Yhdysvalloissa kirkkojen rooli ihmisten sosiaalisissa verkostoissa voi olla suurempi kuin Suomessa. Näin ollen opinnäytetyöni olisi paremmin hyödynnettävissä ikääntyneiden maahanmuuttajien palveluiden kehittämiseen täällä, jos mukaan olisi löytynyt esimerkiksi somalialaistaustaisia käsitteleviä tutkimuksia tai pohjoismaissa tehtyä tutkimusta. Alkuperäinen suunnitelmani haastatella Suomessa asuvia ikääntyneitä maahanmuuttajia olisikin tuottanut tietoa sosiaalisesta tuesta nimenomaan täällä asuvien ikääntyneiden maahanmuuttajien elämässä. Valitettavasti kevään 2020 koronatilanteen vuoksi en voinut toteuttaa opinnäytetyötäni suunnitellulla tavalla.

8.3 Opinnäytetyöprosessi

Kiinnostukseni ikääntyneiden maahanmuuttajien sosiaaliseen tukeen syntyi ohjatesani ikääntyneiden maahanmuuttajanaisten ryhmiä Helsingin kaupungin palvelukeskuksessa. Ryhmätoiminnat tarjoavat sosiaalista tukea, mutta jäin miettimään, mitä muuta tukea ryhmäläiset saavat arjessaan. Olen työskennellyt aiemmin suomalaisten ikääntyneiden parissa ja aloin pohtia, miten paljon maahanmuuttajuus lisää ikääntyneen tuen tarvetta. Lähtöoletuksena olikin se, että ikääntyneet maahanmuuttajat tarvitsevat paljon tukea ja heidän perheensä ovat tärkeitä tuen lähteitä. Aloitin opinnäytetyöni tekemisen alkuvuodesta 2020. Kevään koronavirustilanne vaikeutti opinnäytetyön toteutusta monin tavoin. Tarkoitukseni oli tehdä haastattelututkimus ja löytää osallistujia ohjaamistani ryhmistä. Keväällä ohjaamieni ryhmien toiminta keskeytettiin koronavirustilanteen takia, joten minun ei ollut enää mahdollista löytää haastateltavia. Näin ollen jouduin vaihtamaan tutkimusmetodia kesken opinnäytetyöprosessia, päädyin tekemään kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aiheesta.

Opinnäytetyö oli mielenkiintoinen ja haastava prosessi. Olen omaksunut uusia taitoja muun muassa sisällönanalyysin, lähdekriittisyyden, itsenäisen työskentelyn ja tieteellisen tekstin tuottamisen osalta. Tietoperustani maahanmuuttajatyöhön liittyen lisääntyi opinnäytetyötä tehdessä. Vaikka minulla on työkokemusta vanhustyöstä ja jonkin verran myös ikääntyneistä maahanmuuttajista, sain uusia näkökulmia monikulttuuriseen sosiaalityöhön. Ehkä yhtenä tärkeimpänä huomiona nousi esiin se, että ikääntyneet maahanmuuttajat tulisi kohdata yksilöinä ja asiantuntijoina omien tarpeidensa suhteen sen sijaan, että heidät nähdään tietyn kulttuurin edustajina. Heimosen (2007) mukaan ihmi-

sen tukeminen arjessa ei ole mahdollista ilman hänen arkeensa liittyvien tekijöiden tuntemusta. Tähän tarvitaan kuuntelemista, yksilöllisten tekijöiden huomioimista ja itsemääräämisen kunnioittamista. Iäkkään elämänhallintaa tulee tukea hänen omista lähtökohdistaan käsin ja hän itse määrittelee elämänsä sisällön omalla tavallaan. (Heimonen 2007:121.) Vaikka ikääntyneiden maahanmuuttajien palveluiden tulee olla kulttuurisensitiivisiä, palveluissa työskentelevien on tärkeää kohdata asiakkaansa yksilöinä ja tutustua kunkin asiakkaan elämäntilanteeseen. Opinnäytetyöni tuo esiin tarpeen ikääntyneiden maahanmuuttajien tutkimukselle Suomessa, jotta saataisiin meidän maahanmuuttajaväestömme palveluiden kehittämistä hyödyttävää tietoa. Koska tutkimusta aiheesta on täällä tehty niin vähän, tarvittaisiin tietoa muun muassa perhesuhteista, kotoutumisesta, syrjinnästä ja palveluiden käyttöä vaikeuttavista tekijöistä.

Lähteet

Alvi, Shahid & Zaidi, Arshia U 2017. Invisible Voices: An Intersectional Exploration of Quality of Life for Elderly South Asian Immigrant Women in a Canadian Sample. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*; Dordrecht Vol. 32, Iss. 2, (Jun 2017): 147-170.

Anis, Merja 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väitöskirja. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos.

Arjen hyvinvointi ja osallisuus n.d. Opi kotoutumisesta-verkkokoulutus. Kotouttaminen.fi. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavana osoitteessa: < <https://kotouttaminen.fi/opikotoutumisesta>>. Luettu 5.9.2020.

Aveyard, Helen 2010. *Doing a Literature Review in Health and Social Care. A practical guide*. Second edition. Open University Press.

Cobb, Sidney 1976. Social Support as a Moderator of Life Stress. Article. *Psychosomatic Medicine* Vol. 38; No. 5 (September-October 1976).

Coleman, James S. 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*; Chicago Vol. 94, (Jul 1988): S95.

Elo, Satu 2009. Hyvinvointia tukeva ympäristö. Teoksessa Voutilainen, Päivi & Tiikkainen, Pirjo 2009. *Gerontologinen hoitotyö*. WSOYpro Oy.

GUO, MAN, XU, LING, LIU, JINYU, MAO, WEIYU & CHI, IRIS 2016. Parent-child relationships among older Chinese immigrants: the influence of co-residence, frequent contact, intergenerational support and sense of children's deference. *Ageing and Society*; Cambridge Vol. 36, Iss. 7, (Aug 2016): 1459-1482.

Haavikko, Ansa & Bremer, Lena 2009. Ulkoisesti erilaisia, sisäisesti samanlaisia. Opas mielenterveystyöhön yli kulttuurirajojen. Suomen mielenterveysseura. SP-paino Oy.

Hakala, Tuulikki & Ratia-Nummelin, Riitta n.d. Myös maahanmuuttajataustaiset omaishoitajat tarvitsevat tukea ja palveluita. Blogi-kirjoitus Kotouttaminen.fi-blogi. Saatavana osoitteessa:< <https://kotouttaminen.fi/blogi/-/blogs/myos-maahanmuuttajataustaiset-omaishoitajat-tarvitsevat-tukea-ja-palveluita>>. Luettu 24.10.2020.

Heikkinen, Sari 2015. Arki uudessa kotimaassa. Entisestä Neuvostoliitosta Suomeen iäkkäänä muuttaneiden arki, sosiaaliset suhteet ja kotoutuminen. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö.

Heikkinen, Sari ja Lumme-Sandt, Kirsi 2014. Ikääntyvä maahanmuuttaja kuntien kottouttamisohjelmissa ja vanhuspoliittisissa ohjelmissa. Artikkel. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö ja Gerontologian tutkimuskeskus. *Gerontologia* 28(3), 2014.

Saatavana osoitteessa:< https://elakelaiset.fi/wp-content/uploads/Artikkeli_Sari-Heikkinen.pdf>. Luettu 4.2.2020.

Heimonen, Sirkka-Liisa 2007. Ikääntyneiden arki. Näkökulmia ikääntyneiden arjen kysymyksiin. Saatavana osoitteessa:<<https://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2019/11/Oraitia-2-2007-PDF.pdf>>. Luettu 12.8.2020.

Hiilamo, Heikki & Tuulio-Henriksson, Annamari 2012. Terapiaa, lääkkeitä ja toisia ihmisiä. Sosiaalisen tuen merkitys masennuksesta toipumisessa. Artikkel. SOSIAALILÄÄKETIETEELLINEN AIKAKAUSLEHTI 2012: 49 209–219. Saatavana osoitteessa:< <https://journal.fi/sla/article/view/7077>>. Luettu 19.5.2020.

Hiitola, Johanna, Anis, Merja & Turtiainen, Kati 2018. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Vastapaino. Tampere 2018.

Hjerppe, Reino 2005. Sosiaalinen pääoma, sen taloudelliset vaikutukset ja akkumulatio. Teoksessa Jokivuori, Pertti (toim.): Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä: Minerva kustannus Oy.

House, James S., Landis, Karl R. & Umberson, Debra 1988. Social Relationships and Health. Science, New Series, Vol. 241, No. 4865, (Jul. 29, 1988), pp. 540-545 Published by: American Association for the Advancement of Science Stable. Saatavana osoitteessa:< https://www.researchgate.net/publication/234838341_Structures_and_Processes_of_Social_Support/link/587118d308ae8fce491e6bbb/download>. Luettu 27.5.2020.

Hussein, Shereen 2019. Migration, ageing and social inclusion. Teoksessa Westwood, Sue (toim.) Ageing, Diversity and Equality: Social Justice Perspectives. Routledge. London & New York.

Ilmonen, Kaj 2005. Luottamuksen operationalisoinnista. Teoksessa Jokivuori, Pertti (toim.): Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä: Minerva kustannus Oy.

Jade toimintakeskus 2020. Verkostotyö. Saatavana osoitteessa:< <http://jadetoimintakeskus.fi/verkostotyö/>>. Luettu 4.2.2020.

Jade toimintakeskus n.d. Ikääntyvien maahan muuttaneiden kohtaamispaikka ja monikulttuurisen vanhustyön osaamiskeskus. Saatavana osoitteessa:< <https://jadetoimintakeskus.fi/>>. Luettu 15.8.2020.

JAMK n.d. Opinnäytetyön ohjaajan käsikirja. Saatavana osoitteessa:< <https://oppimateriaalit.jamk.fi/yamk-kasikirja/>>. Luettu 27.5.2020.

Jetten, Jolanta, Dane, Sharon, Williams, Elyse, Liu, Shuang & Haslam, Catherine 2018. Ageing well in a foreign land as a process of successful social identity change. International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being. Abingdon. Vol13, Iss.1 (2018):1—13.

Kananen, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja. Toimittaja Teemu Makkonen. Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kangasniemi, Mari, Utriainen, Kati, Ahonen, Sanna-Mari, Pietilä, Anna-Maija & Jääskeläinen, Petri 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon/ Narrative literature review: from a research question to structured knowledge. *Hoitotiede; Kuopio Vol 25, Iss. 4.* 291—301.

Kankaanpää, Reetta, Eskelinen, Niko, Veszteg, Csilla, Anand, Janet, Mäki-Opas, Tomi, Vaarama, Marja & Neuvonen, Samuli 2019. Varhaisessa kotoutumisen vaiheessa olevien pakolaistaustaisten aikuisten elämänlaatu. Artikkel. *Yhteiskuntapolitiikka 84 (2019):5—6.*

Kazemipur, Abdolmohammad 2006. The market value of friendship: Social networks of immigrants. *Canadian Ethnic Studies. Calgary. Vol. 38, Iss.2.*

Keskinen, Suvi 2012. Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalisen kohtelun paradoksi väkivaltatyössä. Teoksessa Keskinen, Suvi, Vuori, Jaana & Hirsiaho, Anu (toim.) 2012. Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Knif, Pirjo 2012. Keski-ikäiset ikääntyvien omaistensa auttajina? Tutkimus sukupolvien välisestä informaalista hoivasta. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Kokkonen, Lotta 2006. Maahanmuuttajien vuorovaikutussuhteet. Teoksessa Puheviestinnän vuosikirja. Vuorovaikutuksen näkökulma sopeutumisprosessiin. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Saatavana osoitteessa:< https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/51250/2006_Kokkonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 19.2.2020.

Kokkonen, Lotta 2010. Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta.

Kokkonen, Lotta 2018. Pakolaisten sosiaalinen tuki viranomaiskohtauksissa. Teoksessa Hiitola, Johanna, Anis, Merja & Turtiainen, Kati (toim.) 2018. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Vastapaino. Tampere.

Kotouttaminen.fi n.d. Kotoutumispalveluiden järjestäminen kunnassa. Työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskus. Saatavana osoitteessa:< <https://kotouttaminen.fi/kotoutumispalvelut>>. Luettu 18.2.2020.

Kotoutumista edistetään yhteistyössä n.d. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavana osoitteessa:< <https://tem.fi/kotouttamisen-hallinto-ja-toimijat>>. Luettu 5.9.2020.

Kritz, Katrin & Skivenes, Marit 2010. Knowing our society and fighting against prejudices. How child welfare workers in Norway and England perceive the challenges of

minority parents. *British Journal of Social Work*. 40:8. 2634-2651. Saatavana osoitteessa: < <https://academic.oup.com/bjsw/article/40/8/2634/1663548>>. Luettu 11.2.2020.

Kumpusalo, Esko 1991. *Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys*. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimusraportteja 8/1991. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Laaksonen-Heikkilä, R. & Puodinketo-Wahlsten, A. 2019. Maahanmuuttajien kotoutuminen – arki ja terveys. Teoksessa A. Puodinketo-Wahlsten & R. Laaksonen-Heikkilä. (toim.) *Terveys ja hyvinvointi maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi – MARJAT-hankkeen satoa*. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 260. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 7 - 16. Saatavana osoitteessa: < <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522167354.pdf>>. Luettu 6.2.2020.

Lainsäädäntö antaa raamit kotoutumisen tukemiseen. n.d. Opi kotoutumisesta-verkkokoulutus. *Kotouttaminen.fi*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavana osoitteessa: < <https://kotouttaminen.fi/opikotoutumisesta>>. Luettu 5.9.2020.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista 28.12.2012/980. Saatavana osoitteessa: < <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ik%C3%A4%C3%A4nt%2A#L4P19>>. Luettu 18.2.2020.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386. Saatavana osoitteessa: < <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kotoutum%2A>>. Luettu 12.2.2020.

Lazarus, Richard S. & Folkman, Susan 1984. *Stress, Appraisal and Coping*. Springer Publishing Company Inc. New York.

Leinonen, Rita 2018. Sisällönanalyysi. Spoken"-blogi. Blogipostaus 12.12.2018. Saatavana osoitteessa: < <https://spoken.fi/sisallanalyysi/>>. Luettu 9.7.2020.

Liou, Chih-ling & Shenk, Dena 2016. A Case Study of Exploring Older Chinese Immigrants' Social Support within a Chinese Church Community in the United States. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*; Dordrecht Vol. 31, Iss. 3, (Sep 2016): 293-309.

Maahanmuutto ja maahanmuuttajat Suomessa. n.d. Opi kotoutumisesta-verkkokoulutus. *Kotouttaminen.fi*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavana osoitteessa: < <https://kotouttaminen.fi/opikotoutumisesta>>. Luettu 5.9.2020.

Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.) 2007. *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy.

Marucco, Camilla 2018. Suomen somalinaisten kokemuksellinen kansalaisuuden määrittely ja eletty kansalaisuus Turussa. Turun kaupunki: Kaupunkitutkimusohjelma. Tutkimuskatsauksia 4a/2018. Saatavana osoitteessa:< https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//tutkimuskatsauksia_4a_2018.pdf>. Luettu 28.5.2020.

Metteri, Anna ja Haukka-Wacklin, Tuula 2011. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Vilkkumaa, Ilpo (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Mikkola, Leena 2006. Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta.

Mikkola, Leena 2009. Sosiaalinen tuki työssä: Katsaus 2000-luvun tutkimuskirjallisuuteen. Puheviestinnän vuosikirja 2009. Prologos ry. Jyväskylän yliopisto.

Mäkelä, Pekka & Ruokonen, Floora 2005. Luottamus sosiaalisen pääoman teorioiden ydinkäsitteenä. Teoksessa Jokivuori, Pertti (toim.): Sosiaalisen pääoman kentät. Jyväskylä: Minerva kustannus Oy.

Niela-Vilen, Hannakaisa & Hamari, Lotta 2016. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa Stolt, Minna, Axelin, Anna & Suhonen, Riitta (toim.). Kirjallisuuskatsaus hoitotieteissä. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. Sarja A73.

Nieminen, Tarja 2015. Healthier Together? Social capital, Health behaviour and Health. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta

Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Oilimo, Heidi 2017. Ikääntyvän Suomen monet kasvot. Näkökulma monimuotoisuuteen vanhustyössä. Dia-esitys. Kehittyvä vanhustyö-tapahtuma. 14.2.2017. Saatavana osoitteessa:< http://kehittyvavanhustyö.fi/vanhustyö/wp-content/uploads/2017/12/Heidi_Oilimo.pdf>. Luettu 12.8.2020.

Ojala, Toini & Uutela, Antti 1993. Rakentava vuorovaikutus. Porvoo: WSOY.

Paikallishallinto n.d. Kotouttaminen.fi. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavana osoitteessa:< <https://kotouttaminen.fi/paikallishallinto>>. Luettu 5.9.2020.

Pauha, Teemu & Jasinkaja-Lahti, Inga 2017. Vähemmistöjen väliset suhteet. Tutkimustuloksia ja toimintaehdotuksia. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 1/2017. Saatavana osoitteessa:< http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79168/TEM_1_2017_FINAL_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 19.2.2020.

Pöyhönen, Sari, Tarnanen, Mirja, Vehviläinen, Eeva-Maija, Virtanen, Aija & Pihlaja, Lenita 2010. Osallisena Suomessa. Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Suomen

Kulttuurirahasto. Saatavana osoitteessa:< <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/solki/tutkimus/projektit/osallisenasuomessa/osallisenasuomessa.pdf>>. Luettu 19.2.2020.

Rask, Shadia & Castaneda, Anu 2019. Syrjintäkokemukset ja niiden yhteys hyvinvointiin ja kotoutumiseen ulkomaalaistaustaisessa väestössä. Teoksessa Kazi, Alitolppa-Niitamo & Kaihovaara (toim.): Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavana osoitteessa:< https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162005/TEM_oppaat_10_2019_Tutkimusartikkeleita_kotoutumisesta_20012020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 5.9.2020.

Roh, Soonhee, Lee, Yeon-shim, Lee, Kyoung Hag, Shibusawa, Tazuko, Yoo & Grace J 2015. Friends, Depressive Symptoms, and Life Satisfaction Among Older Korean Americans. *Journal of Immigrant and Minority Health*; New York Vol. 17, Iss. 4, (Aug 2015): 1091-1097.

Rönkkö, Eva 2019. Moninaisuus ja yhdenvertaisuus. Opas vanhusneuvostoille. Eläkeläiset ry. Monikulttuurinen toiminta. Somero: Suomen Uusiokuori Oy.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. Luettu 9.7.2020.

Saarenheimo, Marja & Suutama, Timo 2008. Elämänhallinta ja vanhuuteen sopeutuminen. Teoksessa Lyytinen, Paula, Korhakangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.) Näkökulmia kehitypsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY.

Salminen, Ari 2011. Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62 Julkisjohtaminen 4. Saatavana osoitteessa:< https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf>. Luettu 23.5.2020.

Sarvimäki, Anneli 2007. Ikäihmisten elämänlaatu hyvänä arkena. Teoksessa Heimonen, Sirkka-Liisa: Ikääntyneiden arki. Näkökulmia ikääntyneiden arjen kysymyksiin. Ikäinstituutti. Saatavana osoitteessa:<<https://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2019/11/Oraita-2-2007-PDF.pdf>>. Luettu 12.8.2020.

Seta. n.d. Sukupuolen moninaisuuden sanasto. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. Saatavana osoitteessa:< <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>>. Luettu 24.10.2020.

Stanaway, Fiona F, Kendig, Hal L, Blyth, Fiona M, Cumming, Robert G & Naganathan, Vasi 2011. Subjective Social Support in Older Male Italian-Born Immigrants in Australia. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*; Dordrecht Vol. 26, Iss. 2, (Jun 2011): 205-20.

Stewart, Miriam, Shizha, Edward, Makwarimba, Edward, Spitzer, Denise & Khalema, Ernest N 2011. Challenges and barriers to services for immigrant seniors in Canada:

"you are among others but you feel alone". *International Journal of Migration, Health, and Social Care*; Hove Vol. 7, Iss. 1, (2011): 16-32.

Säikkä, Marja 2018. Ikääntyvät maahanmuuttajat palvelukeskuksen asiakkaina. YAMK-opinnäytetyö. Laurea Ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa:<<https://www.theseus.fi/handle/10024/159277>>. Luettu 4.2.2020.

Säikkä, Marja 2020. Ikääntyvät maahanmuuttajat osallisiksi palvelukeskustoimintaan. Hankkeen tulokset ja johtopäätökset. Uramalliohjelma 2019–2020.

THL 2017. Sosiaalinen kuntoutus käytännössä. Saatavana osoitteessa:<<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalinen-kuntoutus/kuntakysely/kaytanto>>. Luettu 27.5.2020.

Tieteen termipankki n.d.. Filosofia:arvo. Päivitetty 24.8.2016. Saatavana osoitteessa:<<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvo>>. Luettu 9.8.2020.

Tuori, Salla 2012. Kuunteleminen monikulttuurisuuden mahdollistajana. Teoksessa Keskinen, Suvi, Vuori, Jaana & Hirsiaho, Anu (toim.) 2012. Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Tutkimusetiikka n.d.. Helsingin yliopisto. Palvelut tutkijoille ja tutkimuksen linjauksia. Saatavana osoitteessa:<<https://www.helsinki.fi/fi/tutkimus/tutkijan-palvelut/tutkimusetiikka#section-2636>>. Luettu 6.8.2020.

Työ- ja elinkeinoministeriö n.d. Maahanmuuttajien kotouttaminen edellyttää yhdenvertaisuutta ja yhteistyötä. Saatavana osoitteessa:<<https://tem.fi/maahanmuuttajien-kotouttaminen>>. Luettu 7.2.2020.

Törmä, Sinikka, Huotari, Kari, Tuokkola, Kati & Pitkänen, Sari 2014. Ikäihmisten moninaisuus näkyväksi. Selvitys vähemmistöihin kuuluvien ikääntyneiden henkilöiden kokeesta syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Sisäministeriö. Sisäministeriön julkaisu 14/2014. Saatavana osoitteessa:<<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78988/ik%c3%a4ihmisten%20moninaisuus%20n%c3%a4kyv%c3%a4ksi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 18.2.2020.

Törrönen, Maritta 2012. Sosiaalityö ja arkinen hyvinvointi. Vastavuoroisuuden dialektiikka. *Janus* vol. 20 (2) 2012, 182–191. Saatavana osoitteessa:<https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=t%C3%B6rr%C3%B6nen+vastavuoroisuus&btnG=>>. Luettu 24.5.2020.

Törrönen, Maritta 2016. Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lunden, Tiina, Salovaara, Petra & Veistilä, Minna: Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus Helsinki University Press.

Uotila, Hanna 2011. Vanhuus ja yksinäisyys. Tutkimus iäkkäiden ihmisten yksinäisyyskokemuksista, niiden merkityksistä ja tulkinnoista. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö.

Vahtera, Jussi & Uutela, Antti 1994. Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki terveysresursseina. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim. Numero 11. Saatavana osoitteessa: < [ttps://www.duodecimlehti.fi/duo40219](https://www.duodecimlehti.fi/duo40219)>. Luettu 25.8.2020.

VATT-työryhmä 2014. Maahanmuuttajien integroituminen Suomeen. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki 3024. Saatavana osoitteessa: < <https://vatt.fi/documents/2956369/3012221/j67.pdf>>. Luettu 27.5.2020.

Vuori, Jaana 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. University of Tampere. Tampere University Press.

Väestöliitto n.d. Maahanmuuttajien määrä. Saatavana osoitteessa: < https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/>. Luettu 4.2.2020.

Wang, Sherry C; Creswell, John W; Nguyen, Dau 2017. Vietnamese Refugee Elderly Women and Their Experiences of Social Support: A Multiple Case Study. Journal of Cross-Cultural Gerontology; Dordrecht Vol. 32, Iss. 4, (Dec 2017): 479-496.

Yoo, Grace J & Kim, Barbara W 2010. Remembering Sacrifices: Attitude and Beliefs Among Second-generation Korean Americans Regarding Family Support. Journal of Cross-Cultural Gerontology; Dordrecht Vol. 25, Iss. 2, (Jun 2010): 165-81.

Tietokantainen tiedonhaku

Tietokanta	Hakusanat	Tulokset	Valitut
Metcat Finna vertaisarvioitu, koko teksti saata- vissa, julkaistu 2010-2020	1. "sosiaalinen tuki" AND "ikäntyneet maa- hanmuuttajat" 2. "sosiaalinen tuki" AND "maahanmuuttaja- vanhukset" 3. "sosiaalinen tuki" AND ikäänt* AND maa- hanmuutt* 4. "sosiaaliset verkostot" AND maahanmuutt* AND vanhukset 5. "psykososiaalinen tuki" AND ikäänt* AND maahanmuutt*	0	0
	"sosiaalinen tuki AND siirtol*	1	0
	"sosiaalinen tuki" AND emigr*	4	0
	"sosiaalinen tuki" AND maahanmuuttajat	1	0
	"sosiaaliset verkostot" AND maahanmuutt*	16	0
	"sosiaaliset suhteet" AND maahanmuutt*	34	1
	"sosiaaliset suhteet" AND ikänt* AND maahanmuutt*	3	1
	"psykososiaalinen tuki" AND maahanmuutt*	2	0
	"social support" OR "social networks" AND elderly OR ageing AND immigrant	283	4
Science Direct review articles, 2010-2020, full text access	"social support" AND immigrant AND elderly	90	0
	"social support" OR "social networks" AND elderly OR ageing AND immigrant	30	0
ProQuest Central Scholarly Journals, full text. peer re- viewed, 2010— 2020	"social support" AND elderly AND immigrant	201 5, joist a 300 tar- kast eltu	6
Medic	"sosiaaliset verkostot" AND maahanmuutt*	0	0

vertaisarvioitu, koko teksti saatavissa, julkaistu 2010-2020			
	"sosiaalinen tuki" AND maahanmuutt*	10	1
	"sosiaaliset suhteet" AND maahanmuutt*	1	1

Kirjallisuuskatsauksessa käytetyt tutkimukset

Tutkimus ja tekijät, julkaisuvuosi	Maa	Menetelmä ja aineisto	Päätulokset
<p>Liou, Chih-Ling ; Shenk, Dena 2016: A Case Study of Exploring Older Chinese Immigrants' Social Support within a Chinese Church Community in the United States.</p> <p>Liou, Chih-Ling Department of Human Development and Family Studies, Kent State University at Stark</p> <p>Shenk, Dena Department of Anthropology, University of North Carolina at Charlotte</p>	USA	<p>Tapaustutkimus. Haastateltu 10 ikääntynyttä kiinalaistaustaista maahanmuuttajaa tietyssä seurakunnassa. Lisäksi havainnoitu 10 kuukautta kyseisen seurakunnan tilaisuuksissa.</p>	<p>Odotukset kirkon antamalle tuelle vaihtelevat. Puutteellinen kieli-taito ja perheen vähäinen tuki lisäävät odotuksia, ikääntynyt saattaa pettyä kirkon tarjoamaan tukeen. 60 prosenttia osallistujista kokee kielitaidon puutteen ehkäisevän sosiaalisen tuen saamista. Uuteen kulttuuriin siirtäessä omaksutaan sen arvoja ja perheen ulkopuolisten suhteiden merkitys kasvaa.</p>
<p>Guo, Man ; Xu, Ling ; Liu, Jinyu ; Mao, Weiyu ; Chi, Iris 2016. Parent-child relationships among older Chinese immigrants: the influence of co-residence, frequent contact, intergenerational support and sense of children's deference.</p> <p>Guo, Man School of Social Work, University of Iowa</p> <p>Xu, Ling School of Social Work, University of Texas at Arlington</p> <p>Jinyu, Liu School of Social Work, University of Michigan</p> <p>Mao Weiyu & Chi, Iris, School of Social Work,</p>	USA	<p>Määrällinen tutkimus, jossa haastateltiin 236 ikääntynyttä kiinalaistaustaista maahanmuuttajaa, joilla oli yhteensä 365 lasta.</p>	<p>Eri sukupolvien yhteisasuminen usein huonontaa perheen sisäisiä suhteita. Lastenlasten hoitaminen kuormittaa ikääntynyttä ja kasvatuksesta voi syntyä erimielisyyksiä. Yhteisasuminen lisää sosiaalista tukea sukupolvien välillä. Uuden kotimaan arvojen omaksuminen lisää halua itsenäisyyteen ikääntyneenäkin.</p>

University of Southern California			
<p>Stewart, Miriam ; Shizha, Edward ; Makwarimba, Edward ; Spitzer, Denise ; Khalema, Ernest N ; Nsaliwa, Christina D, 2011.</p> <p>Challenges and barriers to services for immigrant seniors in Canada: "you are among others but you feel alone".</p> <p>Miriam Stewart Social Support Research Program, Faculty of Nursing and School of Public Health, University of Alberta</p> <p>Edward Shizha Department of Contemporary Studies, Wilfrid Laurier University</p> <p>Edward Makwarimba Social Support Research Program, University of Alberta</p> <p>Denise Spitzer Faculty of Social Sciences, Institute of Women's Studies, University of Ottawa</p> <p>Ernest N. Khalema is an Assistant Professor in the Faculty of Social Work, University of Calgary</p> <p>Christina D. Nsaliwa Edmonton Immigrant Services Association</p>	Kanada	Laadullinen tutkimus, jossa haastateltu 48 ikääntynyttä maahanmuuttajaa eri kulttuuritaustoista, muun muassa entisestä Jugoslaviasta, Kiinasta ja Karibialta sekä sen lisäksi palveluissa työskenteleviä.	Kielitaidottomuus estää tuen saamista perheen ulkopuolelta, muun muassa naapurilta. Se vaikeuttaa palveluiden löytämistä ja käyttöä. Palveluissa saatetaan kohdata syrjintää. Perheissä esiintyy kaltoinkohtelua esimerkiksi taloudellista hyväksikäyttöä. Riippuvaisuus aiheuttaa usein voimattomuuden kokemusta, ikääntynyt ei halua olla taakkana.
<p>Alvi, Shahid ; Zaidi, Arshia, 2017.</p> <p>Invisible Voices: An Intersectional Exploration of Quality of Life for Elderly South Asian Immigrant Women in a Canadian Sample.</p>	Kanada	Laadullinen tutkimus, jossa haastateltavina oli 10 eteläaasialaista yli 55-vuotiasta naista.	Kielitaidottomuus ja ajotaidon puute lisäävät ikääntyneiden naisten riippuvuutta lapsistaan. Perheen ulkopuolisia sosiaalisia suhteita ei kyetä ylläpitämään itsenäisesti. Arvojen muutos

<p>Alvi, Shahid & Zaidi, Arshia Faculty of Social Science and Humanities, University of Ontario Institute of Technology</p>			<p>nuorempien sukupolvien kohdalla huolehtaa ikääntyneitä. Perheen kanssa asuminen ei aina ole paras vaihtoehto ja voi johtaa kaltoinkohteluun. Perheväkivallan uhri usein salaa sen, koska ei halua tuoda häpeää perheelle.</p>
<p>Yoo, Grace ; Kim, Barbara, 2010. Remembering Sacrifices: Attitude and Beliefs Among Second-generation Korean Americans Regarding Family Support.</p> <p>B.W Kim San Francisco State University, Department of Asian and Asian and Asian American Studies</p> <p>G.J. Yoo San Francisco State University, Department of Asian American Studies</p>	<p>USA</p>	<p>Kartoittavassa tutkimuksessa on haasteltu ikääntyneiden korealaisista maahanmuuttajien aikuisia lapsia. Haasteltavia oli 124 henkilöä.</p>	<p>Perinteiset korealaiset arvot velvoittavat lapsia huolehtimaan ikääntyneistä vanhemmistaan. Tyttärillä on suurempi vastuu käytännön hoivasta kuin pojilla. Lapset ovat omaksuneet länsimaisia arvoja eivätkä välttämättä ole valmiita asumaan vanhempiensa kanssa.</p>
<p>Roh, Soonhee ; Lee, Yeon-Shim ; Lee, Kyoung ; Shibusawa, Tazuko ; Yoo, Grace, 2015. Friends, Depressive Symptoms, and Life Satisfaction Among Older Korean Americans.</p> <p>S. Roh Department of Social Work, University of South Dakota</p> <p>Y.-S. Lee School of Social Work, San Francisco State University</p> <p>K. H. Lee School of Social Work, Wichita State University</p>	<p>USA</p>	<p>Määrällinen tutkimus, perustuu 200 ikääntyneen korealaisesta maahanmuuttajan haastatteluihin.</p>	<p>Sosiaalisten verkostojen tuki ehkäisee depressionia. Ystävien tuki on perheen tukea merkittävämpää depression kannalta. Ikääntyneet korealaiset ovat omaksuneet uuden kotimaansa normeja, elävät itsenäisesti ja hakevat seuraa perheen ulkopuolelta. Palveluilla voidaan tukea ystävyyssuhteiden kehittymistä.</p>

<p>T. Shibusawa Silver School of Social Work, New York University</p> <p>G. J. Yoo Asian American Studies, San Francisco State University</p>			
<p>Stanaway, Fiona ; Kendig, Hal ; Blyth, Fiona ; Cumming, Robert ; Naganathan, Vasi ; Waite, Louise, 2011.</p> <p>Subjective Social Support in Older Male Italian-Born Immigrants in Australia.</p> <p>F. F. Stanaway, R. G. Cumming School of Public Health, University of Sydney</p> <p>H. L. Kendig Ageing, Work, and Health Research Unit, Faculty of Health Sciences, University of Sydney</p> <p>F. M. Blyth, R. G. Cumming, V. Naganathan, L. M. Waite Centre for Education and Research on Ageing, Concord Hospital, University of Sydney</p>	Australia	Määrällinen tutkimus, jossa käytettiin toisen tutkimuksen yhteydessä hankittua aineistoa (Concord Health and Ageing in Men Project in inner suburban Sydney). Osallistujina oli 335 Italiassa syntynyttä ja 849 Australiassa syntynyttä yli 70-vuotiasta miestä, jotka asuivat Sydney:ssä.	Ikääntyneet Italiassa syntyneet miehet raportoivat kaksi kertaa useammin sosiaalisen tuen määränsä alhaiseksi verrattuna Australiassa syntyneisiin. Tutkimuksessa korostuu perheen ulkopuolisen tuen puute.
<p>Wang, Sherry ; Creswell, John ; Nguyen, Dau, 2017.</p> <p>Vietnamese Refugee Elderly Women and Their Experiences of Social Support: A Multiple Case Study.</p> <p>Wang, Sherry Department of Counseling Psychology, Santa Clara University</p> <p>Creswell, John Department of Educational Psychology, University of Nebraska-Lincoln</p>	USA	Tapaustutkimus. Haastateltu neljää ikääntynyttä pakolaistaustaista vietnamilaista naista.	Perhe, vietnamilainen yhteisö ja palvelut ovat sosiaalisen tuen lähteitä. Usein sukupolvet asuvat yhdessä olosuhteiden pakosta, sosiaalinen tuki on vastavuoroista. Lastenlasten hoito voi kuormittaa ikääntynyttä.

Nguyen, Dau Vietnamese Community of Lincoln			
<p>Heikkinen, Sari, 2015. Arki uudessa kotimaassa. Entisestä Neuvostoliitosta Suomeen iäkkäinä muuttaneiden arki, sosiaaliset suhteet ja kotoutuminen.</p> <p>Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö.</p>	Suomi	Laadullinen tutkimus, jonka aineistona ovat entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneiden haastattelut sekä 18 kunnan vanhuspoliittiset- ja kotouttamisohjelmat.	Entisen ja uuden kotimaan tavat ja toimintakulttuurit limittyvät ikääntyneiden arjessa. Nuoremmat sukupolvet ovat tärkeitä sosiaalisen tuen antajina, he tarjoavat käytännön apua, emotionaalista tukea ja turvallisuutta. Ylirajaiset suhteet ovat tärkeitä ikääntyneille tiedon, kokemusten ja tunteiden vaihdon kannalta.